

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και θεμελιώδη
ανθρώπινα δικαιώματα: η απαγόρευση των
βασανιστηρίων»**

Ταλαδιανού Βικτωρία
ΑΜ 2782

Επιβλέπουσα: Καθηγήτρια Ήβη- Αγγελική Μαυρομούστακου

Ρέθυμνο
Ιανουάριος 2018

*...στην οικογένειά μου, Julie, Χρήστο και Νίκο
και στη γιαγιά μου Norma*

«όποιος κοιτάζει στον καθρέφτη και αναγνωρίζει στον εαυτό του το δικαίωμα να είναι άνθρωπος, δεν ανέχεται την άσκηση βίας από άνθρωπο σε άνθρωπο»

Immanuel Kant

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.4
1. ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Τρομοκρατία.....	σελ.6
1. Προσεγγίσεις του ορισμού της τρομοκρατίας.....	σελ.6
2. Εννέα μύθοι για την τρομοκρατία (Gary LaFree).....	σελ.10
2. ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Ανθρώπινα δικαιώματα.....	σελ.16
1. Η φύση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	σελ.18
2. Διεθνές Δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	σελ.19
3. Οι επιπτώσεις της τρομοκρατίας στα ανθρώπινα δικαιώματα.....	σελ.20
4. Σύγχρονες προκλήσεις.....	σελ.21
i. Δικαίωμα στη ζωή.....	σελ.21
ii. Απαγόρευση των βασανιστηρίων.....	σελ.23
iii. Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια.....	σελ.25
iv. Απαγόρευση των διακρίσεων.....	σελ.27
v. Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης – Δίκαια δίκη...σελ.28	
vi. Ελευθερία της έκφρασης και η απαγόρευση της υποκίνησης στην τρομοκρατία.....	σελ.29
vii. Ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι.....	σελ.31
viii. Παρακολούθηση, προστασία δεδομένων και δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή.....	σελ.34
3. ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: Ειδικότερα: Η απαγόρευση των βασανιστηρίων.....	σελ.36
1. Νομική κατοχύρωση το δικαιώματος.....	σελ.36
i. Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο.....	σελ.36
ii. Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....	σελ.39
2. Ενσωμάτωση της απαγόρευσης των βασανιστηρίων στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	σελ.44
3. Το Σενάριο “Ticking Bomb”.....	σελ.52
4. Συμπέρασμα.....	σελ.54
5. Βιβλιογραφία.....	σελ.56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μήπως οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 άλλαξαν τον κόσμο για πάντα; Μήπως οι πιθανότητες ότι μια τρομοκρατική οργάνωση θα μπορέσει να πραγματοποιήσει μια ακόμα πιο σοβαρή επίθεση με ακόμα περισσότερες ανθρώπινες απώλειες που ολόκληρο το οικοδόμημα του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και ολόκληρη η κοινωνία πολιτών θα πρέπει να υποκύψει μπροστά στην επιτακτική ανάγκη να αντιμετωπίσει αυτή την απειλή παρά τις επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα;

Οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου οδήγησαν τον πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, George Bush, στον περίφημο λόγο που έδωσε στις 20 Σεπτεμβρίου του 2001, να κηρύξει την εκστρατεία του «Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας» βρίσκοντας υποστήριξη σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας έχει επαναφέρει στο προσκήνιο ένα δίλημμα που συζητήθηκε ιδιαίτερα κατά τον Ψυχρό Πόλεμο. Η διαμάχη αυτή αφορά την ισορροπία μεταξύ της έννοιας της ελευθερίας και της έννοιας της ασφάλειας. Αυτό το δίλημμα προκύπτει από την αδυναμία του κρατικού μηχανισμού να φέρει εις πέρας τον ρόλο του ως εγγυητή της ασφάλειας των πολιτών αλλά ταυτόχρονα και ως προστάτη της ελευθερίας τους.

Οι αντιτρομοκρατικές πολιτικές που υιοθετούνται από τους κρατικούς μηχανισμούς υπό την πίεση των ΜΜΕ, του πληθυσμού και της αντιπολίτευσης αποτελούν μια υποχρέωση του κράτους. Το κράτος οφείλει να επαναβεβαιώνει την ασφάλεια των πολιτών για να αποδεικνύει ότι διατηρεί τον έλεγχο της κατάστασης. Η μη λήψη μέτρων προστασίας θα οδηγούσε στην κατηγορία ότι δεν έχει γίνει σωστή εκτίμηση της κατάστασης και ότι δεν έχει αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η όποια τρομοκρατική επίθεση, ότι το κράτος δείχνει αμέλεια. Αυτομάτως όμως εμφανίζεται η ανάγκη για οριοθέτηση της σχέσης ανάμεσα στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και τον σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα που σημαίνει πως θα πρέπει να γίνει επαναπροσδιορισμός του διλήμματος μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας. Οι δύο αυτές έννοιες όμως είναι αλληλεξαρτημένες και παράλληλα υπό συνεχή σύγκρουση. Όπως γράφει ο Μανωλεδάκης¹ « Η όποια επιλογή ενέχει κόστος: η επιδίωξη της μέγιστης δυνατής ασφάλειας δε μπορεί παρά να θίξει ένα μέρος της ελευθερίας μας. Η προσήλωση στην ελευθερία όπως τη βιώνουν οι δυτικές κοινωνίες, ιδίως με τη θέσπιση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), μοιραία αποδυναμώνει ένα μέρος της κατασταλτικής εξουσίας για την αντιμετώπιση του εγκλήματος, αφήνοντας ως ένα σημείο ευάλωτη την κοινωνία σε προσβολές των ατομικών και κοινών έννομων αγαθών της. Φαίνεται λοιπόν ότι

¹ Μανωλαδάκης, Ι., 2005. *Δημοκρατία, Ελευθερία, Ασφάλεια*. Αθήνα/ Θεσσαλονίκη: Αντ Σάκκουλας.

προστίθεται στην ασφάλεια αφαιρείται από την ελευθερία. Και ό,τι δεν αφαιρείται από την ελευθερία αφαιρείται από την ασφάλεια.»

Η παρακάτω εργασία προσπαθεί να σκιαγραφήσει το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της καταπολέμησης της τρομοκρατίας με ειδικότερη αναφορά στην απαγόρευση των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης και τιμωρίας. Στο πρώτο μέρος, θα συζητηθούν οι προσπάθειες ορισμού της τρομοκρατίας καθώς και οι προσεγγίσεις του φαινομένου σήμερα, από τις κυβερνήσεις και τους διεθνείς οργανισμούς κάνοντας ειδική μνεία στην ανάλυση εννέα μύθων για την τρομοκρατία που κυριαρχούν στην κοινή γνώμη. Παρακάτω, στο δεύτερο κομμάτι της εργασίας θα πραγματοποιηθεί μια προσέγγιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα πλαίσια της αντιτρομοκρατικής δράσης αναφέροντας συγκεκριμένα δικαιώματα που πλήττονται από την υιοθέτηση αντιτρομοκρατικών μέτρων. Εν κατακλείδι, το τρίτο μέρος της εργασίας εστιάζει στην απαγόρευση των βασανιστηρίων. Θα αναφερθεί στην νομική κατοχύρωση του δικαιώματος στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και στο διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα με ειδική αναφορά στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στο πλαίσιο αυτό θα δοθεί ιδιαίτερη προσοχή και σε κάποιες εξέχουσες σχετικές υποθέσεις του Δικαστηρίου. Η εργασία θα κλείσει με τη ανάλυση του σεναρίου “Ticking Bomb” και τις καταληκτικές σκέψεις.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

1. Προσεγγίσεις του ορισμού της τρομοκρατίας

Ο βασικός άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται ο διεθνής νομικός διάλογος για τον ορισμό της τρομοκρατίας είναι οι ιδεολογικές και πολιτικές διαμάχες². Η σύγκυση που παράγουν τα υποκειμενικά στοιχεία κάθε προσέγγισης αφήνει περιθώρια για την ανάπτυξη ακραίων θέσεων και συνεπώς στην υιοθέτηση ακραίων μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου³. Οι προσπάθειες διατύπωσης ενός τελικού ορισμού έχουν αποβεί άκαρπες, παρά την προσπάθεια που γίνεται από κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμούς και γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η αναφορά κάποιων ορισμών και προσεγγίσεων τόσο από κράτη, όσο και από διεθνής οργανισμούς⁴ ώστε να γίνει πιο κατανοητή η έννοια της τρομοκρατίας.

Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ, στην προσπάθειά τους να αποσαφηνίσουν την έννοια της τρομοκρατίας, έχουν προχωρήσει στη διατύπωση ποικίλων ορισμών. Οι πιο χαρακτηριστικές προσεγγίσεις του φαινομένου είναι τρεις με πρώτη, εκείνη της ειδικής κυβερνητικής επιτροπής ανάλυσης του φαινομένου της τρομοκρατίας, σύμφωνα με την οποία *η τρομοκρατία είναι ουσιαστικά μια τακτική, μια μορφή πολιτικού πολέμου που έχει ως σκοπό να πετύχει πολιτικά αποτελέσματα*⁵. Σύμφωνα με αυτή τη προσέγγιση η τρομοκρατία ανήκει στην ομάδα των πολιτικών φαινομένων. Ωστόσο, λόγω της χρήσης της φράσης «πολιτικός πόλεμος», που είναι από μόνη της αυθαίρετη, αυτή η προσέγγιση δε χρησιμοποιείται ιδιαίτερα από τις αμερικανικές αρχές. Ο δεύτερος ορισμός που χρησιμοποιείται από το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ (Title 22 of the United States Code, Section 2656d) αναφέρει ότι *ο όρος τρομοκρατία σημαίνει προ- υπολογισμένη βία με πολιτικά πιστεύω, που σκοπό έχει επιθέσεις κατά των αμάχων πολιτών ή άλλων στόχων*

² Saul, B., 2006. *Defining Terrorism in International Law*. Oxford University Press. σελ. 10

³ Μπόση, Μ., 2000. *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*. Αθήνα: εκδ. Π. Τραύλος. σελ. 72

⁴ Μπόση, Μ., ο.π. σελ. 72-112

⁵ Vice President's Task Force on Combating Terrorism, 1988. *Terrorist Group Profiles*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office.

εκ μέρους παράνομων και συνωμοτικών ομάδων οι οποίες επιδιώκουν να επηρεάσουν ένα κοινό⁶. Αρκετοί όροι που χρησιμοποιούνται στον πάνω ορισμό αφήνουν περιθώρια πολυδιάστατων ερμηνειών, κάτι που δεν οφείλει να κάνει ένας ορισμός. Και οι δύο ορισμοί που αναφέρθηκαν περιέχουν ένα κοινό στοιχείο, την πολιτική προσέγγιση της τρομοκρατίας. Αυτό όμως, δε συνεπάγεται και την πολιτική αντιμετώπιση καθώς ως γνωστόν, στις ΗΠΑ οι έννοιες τρομοκρατία, πόλεμος και έγκλημα ταυτίζονται, και αντιμετωπίζονται το ίδιο. Τέλος, ο τρίτος ορισμός που χρησιμοποιείται στις ΗΠΑ είναι αυτός του FBI κατά τον οποίο *τρομοκρατία είναι η παράνομη άσκηση βίας κατά ατόμων ή περιουσίας με σκοπό τη διάβρωση ή φθορά μια κυβέρνησης, άμαχου πληθυσμού ή τμημάτων τους, με στόχο την ανάπτυξη πολιτικών και κοινωνικών σκοπών*⁷. Η προσέγγιση του FBI προχωρά περαιτέρω και σε διαχωρισμό της τρομοκρατίας σε δυο κατηγορίες, την τρομοκρατία σε εθνικό, και έπειτα σε διεθνές επίπεδο. Από τη μία η *εθνική τρομοκρατία, η οποία περιλαμβάνει ομάδες και άτομα τα οποία έχουν βάση και δρουν εντός της επικράτειας και των Ηνωμένων Πολιτειών και του Πουέρτο Ρίκο δίχως ξένη καθοδήγηση και των οποίων οι πράξεις κατευθύνονται εναντίον της κυβέρνησης των ΗΠΑ ή του αμερικανικού πληθυσμού και από την άλλη της διεθνούς τρομοκρατίας, η οποία ορίζεται ως η παράνομη άσκηση βίας που ασκείται από ομάδες, ή άτομα που έχουν κάποια σχέση με ξένη δύναμη, ή η δράση τους διαπερνά τα εθνικά σύνορα, στρεφόμενη κατά ατόμων ή περιουσίας με σκοπό τη διάβρωση ή τη φθορά μιας κυβέρνησης, του άμαχου πληθυσμού ή τμημάτων του, με στόχο την υλοποίηση των πολιτικών ή των κοινωνικών τους σκοπών*.

Σε προσπάθεια ορισμού της τρομοκρατίας έχει προχωρήσει και η βρετανική κυβέρνηση ορίζοντας το φαινόμενο ως *από νομικής άποψης, την χρήση βίας για πολιτικούς σκοπούς και εμπεριέχει την όποια χρήση βίας με σκοπό τον εκφοβισμό του κοινού ή τμήματός του*⁸. Τον Μάρτιο του 2000 όμως, κατά την ψήφιση νέου αντιτρομοκρατικού νόμου καθώς «η Βρετανία δεν αποτελεί στόχο μόνο των αντικαθεστωτικών της Βορείου Ιρλανδίας αλλά και εν γένει της διεθνούς

⁶ Unites States Department of State, 1996. *Patterns of Global Terrorism 1995*. Washington D.C.: Department State Publications. p.vi

⁷ The Terrorism Research Center, 1997. *Basics of Terrorism*. US Army's Command and General Staff College in Fort Leavenworth, Kansas.

⁸ Prevention of Terrorism Act of 1974; cited in *The Definition of Terrorism* CM 7052

τρομοκρατίας»⁹, προχώρησε στη διατύπωση ενός νέου, πιο σαφή ορισμού όπου η τρομοκρατία αποτελεί *απειλή ή η χρήση βίας για λόγους προώθησης πολιτικής, θρησκευτικής ή ιδεολογικής υπόθεσης, καθώς οι βίαιες ενέργειες κατά ατόμων ή περιουσιών, ιδιωτικών ή δημοσίων.*

Αξίζει να γίνει αναφορά και στον ορισμό που έχει δώσει το γερμανικό κράτος για την τρομοκρατία. Σύμφωνα με την γερμανική άποψη, *τρομοκρατία είναι η συνεχής, συγκροτημένη μάχη με τους πολιτικούς σκοπούς, συνοδευόμενη από επιθέσεις κατά της ζωής και της περιουσίας ατόμων και ειδικότερα από σοβαρά εγκλήματα, όπως αυτά τα οποία παρατίθενται στο άρθρο 129^a, παρ1, του ποινικού κώδικα (δολοφονία, ανθρωποκτονία, απαγωγή, εμπρησμός, χρήση εκρηκτικών) ή και από άλλες πράξεις βίας που χρησιμοποιούνται για την προετοιμασία εγκληματικών πράξεων.*

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δεν έχουν προχωρήσει μόνο μεμονωμένα κράτη σε διατύπωση ορισμών του φαινομένου της τρομοκρατίας. Στην ίδια προσπάθεια έχουν προχωρήσει και διάφορες διεθνείς οργανώσεις, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν βρεθεί σε αρκετές περιπτώσεις αντιμέτωπα με τρομοκρατική δράση και ιδίως «αριστερής τρομοκρατίας». Παρόλου που η συνολική διατύπωση ορισμού της τρομοκρατίας ήταν ιδιαίτερα δύσκολη, λόγω της ιδιαίτερης αντίληψης του κάθε κράτους, το TREVΙ (Terrorism, Radicalism, Extremism and political Violence) , που αργότερα αντικαταστάθηκε από τη Συμφωνία Σένγκεν, όρισε ως τρομοκρατία την *χρήση ή απειλή χρήσης βίας από συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων για την επίτευξη πολιτικών στόχων.*

Παρομοίως, το Συμβούλιο της Ευρώπης, με τη σειρά του, τοποθετήθηκε επί του θέματος και υιοθέτησε μέτρα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Παρόλου που δεν έχει δώσει συγκεκριμένο ορισμό ώστε να αποφύγει κάποια πολιτική επιπλοκή¹⁰, στις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας¹¹ αναφέρει την τρομοκρατία ως φαινόμενο που *πλήττει σοβαρά τα δικαιώματα του*

⁹ Εφημερίδα Επενδυτής, 26 Μαρτίου 2000

¹⁰ Μπόση, Μ. ό.π σελ 89

¹¹ Council of Europe: Committee of Ministers, 2002. Guidelines on human rights and the fight against terrorism, 11 July, Available at: <http://www.refworld.org/docid/47fdfb220.html>

ανθρώπου, απειλεί τη δημοκρατία και αποβλέπει ιδίως στην αποσταθεροποίηση των νόμιμα εκλεγμένων κυβερνήσεων και στην υπόθαλψη της πλουραλιστικής κοινωνίας των πολιτών και καταδικάζει ως εγκληματική και αδικαιολόγητη οποιαδήποτε τρομοκρατική πράξη, μέθοδο ή πρακτική.

Τέλος, η Βορειοατλαντική Συμμαχία NATO, στην Τελική Απόφαση MC 0472/1¹², για να κάνει ξεκάθαρη την στρατιωτική του αντίληψη για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας προχώρησε στη δημιουργία δύο ορισμών. Ο πρώτος ορισμός στην παρ.7^α αφορά την τρομοκρατία την οποία ορίζει ως την παράνομη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας, που προκαλεί φόβο και τρόμο, κατά προσώπων ή περιουσίας, στην προσπάθεια να εξαναγκάσει ή να εκφοβίσει κυβερνήσεις ή κοινωνίες ή να καταλάβει τον έλεγχο ενός πληθυσμού, για να επιτύχει πολιτικούς, θρησκευτικούς ή ιδεολογικούς στόχους. Στην παρ. 7β ορίζει την αντιτρομοκρατική δράση ως κάθε προληπτικό, αμυντικό ή δραστική μέτρο που λαμβάνεται για να μειωθεί η ευπάθεια δυνάμεων, ατόμων και περιουσίας από τρομοκρατικές απειλές και πράξεις, για να αντιμετωπιστούν τρομοκρατικές ενέργειες.

2. Εννέα μύθοι που αφορούν την τρομοκρατία (Gary LaFree¹³)

¹² North Atlantic Military Committee, 2016. *Final Decision on MC 0472/1 MC Concept for Counter-terrorism*. Available at: https://www.nato.int/nato-static-files/2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160817_160106-mc0472-1-final.pdf

¹³ Ο διδάκτωρ Gary LaFree είναι διευθυντής του START στο Πανεπιστήμιο του Maryland. Οι εννέα μύθοι αναφέρονται στο σχετικό του άρθρο στο LaFree, G., 2012. *Discussion Point*:

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας περιλαμβάνει δύο βασικά χαρακτηριστικά που οδηγούν στη δημιουργία μύθων γύρω από την έννοιά της – τη φύση της ως «μαύρος κύκνος» και την εκρηκτικότητά της. Η θεωρία του Μαύρου Κύκνου, που διατύπωσε το 2007 ο Nassim Nicholas Taleb στο βιβλίο του «The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable», περιγράφει την αδυναμία του ανθρώπου να προβλέψει κάποια ξαφνικά γεγονότα ή συμβάντα, που όμως είναι ικανά να προκαλέσουν μια δραματική αλλαγή στα δρόμενα της ιστορίας. Ο Taleb ισχυρίζεται πως οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 είναι ένα παράδειγμα εκδήλωσης «μαύρου κύκνου» λόγω ότι ήταν απρόοπτες, η πρόβλεψή τους ήταν σχεδόν αδύνατη και είχαν τεράστιο αντίκτυπο στη διαμόρφωση των πολιτικών που ακολούθησαν μετά τα γεγονότα. «Μαύρο κύκνο» αποτέλεσαν και οι βομβιστικές επιθέσεις στη Μαδρίτη το 2004, στο Λονδίνο το 2005, στο Μουμπάι το 2008 και στο Όσλο το 2011. Ο συνδυασμός των περιστατικών «μαύρου κύκνου» και η εκρηκτικότητα που χαρακτηρίζει κάποιες τρομοκρατικές επιθέσεις, έχουν δημιουργήσει κάποια συγκεκριμένα στερεότυπα που πλέον περιβάλλουν την έννοια της τρομοκρατίας και που στην συνέχεια ενθαρρύνονται και υποστηρίζονται παραπάνω από τα ΜΜΕ.

Η ανάλυση του LaFree ξεκινά από τον πρώτο μύθο που έχει ως αφετηρία τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Οι επιθέσεις είχαν άμεσο αντίκτυπο στα επίπεδα της δημόσιας ανησυχίας για την τρομοκρατία τόσο στις ΗΠΑ όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο. Πολλοί παρατηρητές θεώρησαν πως οι τρομοκρατικές επιθέσεις και οι θάνατοι που προκλήθηκαν από τις επιθέσεις πριν το 2001, ακολούθησαν μια ανοδική πορεία με αποκορύφωμα την 11^η Σεπτεμβρίου. Η Global Terrorism Database (GTD)¹⁴ όμως, δεν υποστηρίζει αυτή την άποψη. Σύμφωνα με την ανάλυση πάνω από 104.000 τρομοκρατικών επιθέσεων από το 1970 ως και το 2011, οι τρομοκρατικές επιθέσεις έφτασαν στο ζενίθ τους, όχι το 2001, αλλά το 1992, μόλις μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης.

Black Swans and Burstiness -- Countering Myths about Terrorism. [online] Διαθέσιμο σε : <http://start.umd.edu/news/discussion-point-black-swans-and-burstiness-countering-myths-about-terrorism>

¹⁴ Η Global Terrorism Database είναι μια βάση δεδομένων ανοικτής πηγής που περιλαμβάνει πληροφορίες και δεδομένα για τρομοκρατικές επιθέσεις ανά τον κόσμο από το 1970 ως και το 2016.

Ο δεύτερος μύθος αφορά την γενική παραδοχή της κοινής γνώμης, πως η τρομοκρατία είναι ένα «κακό» που φτάνει σε κάθε μέρος του πλανήτη. Το γεγονός ότι ζούμε σε ένα κόσμο παγκοσμιοποιημένο, στον οποίο γίνεται ευρύτατη χρήση του Διαδικτύου και των ΜΜΕ, ακόμα και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές, όπου ένα συμβάν κάνει τον γύρο του κόσμου μόλις σε δευτερόλεπτα, μας δίνει την εντύπωση πως η τρομοκρατία συμβαίνει και μπορεί να συμβεί παντού. Η ανάλυση των δεδομένων της GTD όμως αποδεικνύει πως αυτή η παραδοχή δεν βασίζεται σε εμπειρικά δεδομένα. Τα στοιχεία δείχνουν πως οι επιθέσεις είναι γεωγραφικά συγκεντρωμένες σε πολύ μικρό ποσοστό του πλανήτη. Πιο συγκεκριμένα, πάνω από το 50% όλων των τρομοκρατικών επιθέσεων εντοπίζεται μόλις στο 5% των χωρών του κόσμου.

«Οι ΗΠΑ αποτελούν τον πιο συχνό στόχο τρομοκρατικών επιθέσεων στον κόσμο.» Αυτή η άποψη που ενισχύθηκε πολύ από την παγκόσμια προβολή των γεγονότων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, συνιστά τον τρίτο μύθο. Ο μύθος αυτός πάλι ανατρέπεται από τη βάση δεδομένων της GTD. Τα δεδομένα δείχνουν ότι οι ΗΠΑ βρίσκονται στην 14^η θέση στην λίστα των χωρών με τις περισσότερες τρομοκρατικές επιθέσεις, με πρώτη την Κολομβία, ενώ 16^η στη λίστα με τις χώρες με τις περισσότερες ανθρώπινες απώλειες από τρομοκρατικές επιθέσεις, με πρώτη χώρα το Ιράκ. Ο λόγος για τον οποίο οι ΗΠΑ βρίσκονται στην συγκεκριμένη λίστα με τις περισσότερες ανθρώπινες απώλειες, είναι καθαρά λόγω του αριθμού των θανάτων κατά τις επιθέσεις του 2001.

Ο τέταρτος μύθος δηλώνει πως οι περισσότερες τρομοκρατικές επιθέσεις προκαλούνται από απογοητευμένες και εξοργισμένες ομάδες ανθρώπων, οργανώσεων ή ατόμων που λειτουργούν μόνα τους (lone actor) από μια χώρα που πραγματοποιούν επιθέσεις κατά πολιτών σε άλλη χώρα. Ο LaFree, σε συνεργασία με συναδέλφους του, μελέτησε και ανέλυσε τα μοτίβα των επιθέσεων 52 τρομοκρατικών ομάδων, που το US State Department όρισε ως τις πιο επικίνδυνες για την δημόσια ασφάλεια των ΗΠΑ. Συμπέραναν ότι γύρω στο 90% των 17.000 επιθέσεων που πραγματοποιήθηκαν από τις συγκεκριμένες οργανώσεις, ήταν εγχώριες επιθέσεις, δηλαδή, οι τρομοκράτες προχωρούν κυρίως σε τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίων πολιτών εντός των συνόρων τους.

Ο φαινομενικός παραλογισμός της επίθεσης της Al- Qa'ida της 11^{ης} Σεπτεμβρίου οδήγησε στην δημιουργία του πέμπτου μύθου που ισχυρίζεται ότι η τρομοκρατία δεν

σχετίζεται με την πολιτική. Η τρομοκρατία δηλαδή, δεν ικανοποιεί πολιτικούς στόχους, ούτε αποτελεί έκφραση της δυσφορίας προς πολιτικές και κοινωνικές καταστάσεις. Αντιθέτως, αναλύοντας περιπτώσεις σαν αυτή της ETA¹⁵ της οποίας οι επιθέσεις είχαν ως στόχο την προσάρτηση εδαφικού τμήματος της Ισπανίας, της FMLN¹⁶ στο Ελ Σαλβαδόρ που αποσκοπούσε στην ανάληψη εξουσίας σε μια ολόκληρη χώρα και της IRA¹⁷ που είχε ως στόχο την απόλυτη οικονομική και διοικητική ανεξαρτητοποίηση της Ιρλανδίας από την Μεγάλη Βρετανία, και όχι μόνο, γίνεται φανερό πως η τρομοκρατία δεν είναι «απολιτική» αλλά αντιθέτως, έχει στενή σχέση με την πολιτική καθώς υπηρετεί πολιτικά συμφέροντα.

Σύμφωνα με τον έκτο μύθο, όλες οι τρομοκρατικές επιθέσεις είναι θανατηφόρες. Η γέννηση αυτού του μύθου είναι απόλυτα φυσιολογική, αν αναλογιστεί κανείς το ποσοστό προβολής των φονικών τρομοκρατικών επιθέσεων σε σύγκριση με τις επιθέσεις που δεν επέφεραν ανθρώπινες απώλειες. Δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το γεγονός ότι σε κάποιες περιπτώσεις, οι τρομοκρατικές επιθέσεις είναι θανατηφόρες. Η ανάλυση όμως της GTD αποδεικνύει ότι το ποσοστό αυτών των επιθέσεων είναι πολύ μικρό. Αυτό συμβαίνει για ποικίλους λόγους. Κάποιοι τρομοκράτες δεν πραγματοποιούν επιθέσεις που μπορούν να αποβούν μοιραίες για τις ζωές των πολιτών, δεν έχουν σκοπό δηλαδή να προκαλέσουν ανθρώπινες απώλειες. Κάποιοι πραγματοποιούν επιθέσεις γιατί η επίθεση έχει ως στόχο την πρόκληση φθορών σε κάποια δημόσια ή ιδιωτική περιουσία ως μέσο πίεσης. Κάποιες φορές η επίθεση αποτυγχάνει και η τρομοκράτες δεν πετυχαίνουν τον στόχο της εκάστοτε επίθεσης. Κάποιες τρομοκρατικές οργανώσεις προειδοποιούν τους πολίτες πριν πραγματοποιηθεί η επίθεση ώστε να αποφευχθούν ανθρώπινοι τραυματισμοί ή απώλειες. Η μελέτη αυτής της τακτικής οδήγησε τον ερευνητή Brian Jenkis να προχωρήσει στη δήλωση πως οι τρομοκράτες θέλουν πολλούς ανθρώπους θεατές και όχι πολλούς ανθρώπους νεκρούς. Βέβαια, αναλύοντας τα δεδομένα, στις μισές επιθέσεις, σε περίπου 50.000 επιθέσεις, υπήρχε τουλάχιστον μια ανθρώπινη απώλεια. Στο 2% όλων των

¹⁵ Η Basque Fatherland and Freedom είναι μια εθνικιστική και αυτονομιστική οργάνωση που δρα στην Ισπανία για την αναγνώριση του βασκικού κράτους.

¹⁶ Η Farabundo Marti National Liberation Front ήταν μια μαρξιστική συμμαχία επαναστατικών κινημάτων που εγκαθιδρύθηκε στο Ελ Σαλβαδόρ και δρούσε κατά του καθεστώτος.

¹⁷ Η Irish Republican Army είναι μια ανεπίσημη ένοπλη στρατιωτική οργάνωση που δρα στην Ιρλανδία.

επιθέσεων, περίπου σε 1.200 επιθέσεις, υπήρξαν πάνω από 25 θάνατοι. Αν κάποιος αναλογιστεί όμως ότι σε μια περίοδο σαράντα χρόνων, 1.200 επιθέσεις προκάλεσαν πάνω από 25 θανάτους, είναι δίχως αντίρρηση μια ανησυχητική πραγματικότητα διότι αφορά ανθρώπινες ζωές. Ο Jenkis, ωστόσο, αναλύοντας τα γεγονότα και τα δεδομένα της τελευταίας δεκαετίας, αναγκάστηκε να τροποποιήσει την αρχική του δήλωση. Πλέον ισχυρίζεται ότι ο στόχος του τρομοκράτη δεν είναι μόνο να καταφέρει να αποκτήσει μεγάλη δημοσιότητα αλλά και να καταφέρει να προκαλέσει όσο το δυνατόν περισσότερους θανάτους.

Ο έβδομος μύθος αναφέρει ότι στις περισσότερες τρομοκρατικές ενέργειες γίνεται χρήση σύνθετου και τεχνολογικά εξελιγμένου οπλισμού. Αν πάρει κανείς ως παράδειγμα τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου του 2001, τριών συγχρονισμένων επιθέσεων, με προσεκτικό και χρονοβόρο σχεδιασμό και χρήση δυσεύρετων καταστροφικών μέσων, οδηγείται στο συμπέρασμα πως κάθε τρομοκρατική επίθεση περιλαμβάνει αυτά τα βήματα. Οι ταινίες δράσης του Hollywood μόνο ενισχύουν αυτή την άποψη. Στην πραγματικότητα, σύμφωνα με την GTD το στο 80% των επιθέσεων, χρησιμοποιούνται εκρηκτικά και όπλα που είναι πολύ εύκολο να βρεθούν στα χέρια κάποιου και που δεν απαιτούν κάποια ιδιαίτερη τεχνογνωσία. Η χρήση πυρηνικών, χημικών και βιολογικών όπλων αποτελεί, ευτυχώς, μια εξαίρεση του κανόνα.

Κατά τον όγδοο μύθο οι τρομοκρατικές οργανώσεις είναι οντότητες με μακροχρόνια λειτουργία και που είναι πολύ δύσκολο να αφανιστούν. Υπάρχουν τρομοκρατικές οργανώσεις όπως η Al-Qaeda, η ETA, η LTTE¹⁸, η FARC¹⁹ και η IRA που όντως λειτουργούσαν, και με επιτυχία μάλιστα, για αρκετά χρόνια. Αποτελούν όμως εξαιρέσεις του κανόνα και όχι τον κανόνα. Μελετώντας τα δεδομένα της GTD, υπάρχουν πάνω από 2.000 ξεχωριστές τρομοκρατικές οργανώσεις που έχουν πραγματοποιήσει τουλάχιστον μια επίθεση σε κάποιο μέρος του κόσμου από το 1970 ως και σήμερα. Ένας απλός τρόπος για να μελετηθεί η περίοδος δράσης μιας οργάνωσης είναι ο εντοπισμός της πρώτης και της τελευταίας καταχωρημένης επίθεσης. Αν η τελευταία επίθεση είναι χρονολογικά παλιά, τότε συμπεραίνεται ότι, τουλάχιστον από πλευρά τρομοκρατικής

¹⁸ Η Liberation Tigers Of Elam είναι μια στρατιωτική οργάνωση που έδρευε στην Σρι Λάνκα και λειτουργούσε από το 1976 ως και το 2009.

¹⁹ Η Revolutionary Armed Forces of Columbia ήταν μια αντάρτικη οργάνωση στη Κολομβία που δρούσε από το 1964 ως και το 2017.

δράσης, η οργάνωση έχει νεκρώσει. Από αυτή τη σκοπιά, γύρω στο 75% των τρομοκρατικών οργανώσεων έχει υπάρξει σε δράση για λιγότερο από χρόνο.

Τέλος, ο ένατος και τελευταίος μύθος είναι ο μύθος του «super terrorist», του αλάνθαστου τρομοκράτη που δε μπορεί να εμποδιστεί από τα αντιτρομοκρατικά μέτρα. Ο LaFree θα προσπαθήσει να καταρρίψει και αυτόν τον μύθο μέσω ενός ερευνητικού project πάνω στην ASALA. Η ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia), που είχε βάση της την Τουρκία, ήταν ιδιαίτερα δραστήρια τις δεκαετίες του '70 και του '80. Η START αποφάσισε να αναλύσει συγκεκριμένα αυτή την οργάνωση επειδή παρόλη την εκρηκτικότητά της με μια σειρά από θανατηφόρες επιθέσεις, εξανεμίστηκε ραγδαία. Πώς μια τόσο καταστροφική οργάνωση με τόσο πλούσιο πεδίο δράσης διαλύθηκε τόσο γρήγορα; Η πιο ικανοποιητική απάντηση στην παραπάνω ερώτηση, είναι η μεταστροφή τακτικής, ή μάλλον ένα στρατηγικό λάθος. Στα τέλη του '70, η ASALA είχε πολύ προσεκτικά επιλέξει να πραγματοποιεί επιθέσεις μόνο κατά των Τούρκων και όχι κατά μη-Τούρκων. Η τακτική αυτή ευνοούσε την στήριξη της οργάνωσης από Αρμένιους της διασποράς καθώς και κάποια “συμπόνια” από πολίτες των χωρών της Δύσης που θεωρούσαν ότι υπήρχε ένα αίσθημα δικαιοσύνης στις ενέργειες της οργάνωσης. Στις αρχές του '80 όμως, άρχισαν να γίνονται λιγότερο προσεκτικοί όσο αφορά τους δέκτες των επιθέσεων και άρχισαν να σκοτώνουν μη-Τούρκους και αθώους πολίτες. Ιστορικό γεγονός και στρατηγικό λάθος αποτελεί η επίθεση στο αεροδρόμιο του Παρισιού το 1983²⁰. Ο εκρηκτικός μηχανισμός που είχε τοποθετηθεί κοντά σε πάγκο τουρκικής αεροπορικής εταιρίας, πυροδοτήθηκε πρόωρα, σκοτώνοντας πέντε άτομα και τραυματίζοντας πάνω πενήντα. Τα θύματα της επίθεσης ήταν στην πλειονότητα πολίτες της Δυτικής Ευρώπης. Η βαρβαρότητα της επίθεσης είχε ως αποτέλεσμα η ASALA να χάσει την στήριξη των Αρμενίων της διασποράς, που άλλοτε τους στήριζαν και οικονομικά. Η αλλαγή τακτικής ήταν ουσιαστικά η ταφόπλακα της οργάνωσης.

Αποδείχθηκε λοιπόν γιατί οι εννέα μύθοι σχετικά με το φαινόμενο της τρομοκρατίας παραμένουν απλά μύθοι. Η τρομοκρατία και η καταπολέμηση της είναι ένα πολύ

²⁰ Dionne Jr, E.J., 1983. 5 killed in ORLY airport bombing; Armenians claim responsibility. *New York Times*. [online] 16 July. Διαθέσιμο σε <
<http://www.nytimes.com/1983/07/16/world/5-killed-in-orly-airport-bombing-armenians-claim-responsibility.html>>

δύσκολο και σύνθετο επιχείρημα. Προκειμένου να επιτύχει η αντιμετώπισή της, πρέπει να έχει γίνει κατανόηση και σωστή εξέταση του φαινομένου ώστε να παρθούν οι κατάλληλες αποφάσεις και να πραγματοποιηθούν οι κατάλληλες ενέργειες. Οποιαδήποτε λάθος εκτίμηση του φαινομένου, θα μπορούσε να αποβεί μοιραία στην αντιμετώπισή του.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: ΘΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ο αντίκτυπος που έχει προκαλέσει η απώλεια εκατοντάδων ανθρώπινων ζωών ως κόστος της τρομοκρατικής δράσης έχει γίνει αισθητός παγκοσμίως. Το οικοδόμημα των Ηνωμένων Εθνών έχει υποστεί και αυτό τραγικές ανθρώπινες απώλειες από καταστροφική τρομοκρατική επίθεση. Στις 19 Αυγούστου 2003, τα γραφεία των Ηνωμένων Εθνών στη Βαγδάτη δέχτηκαν σφοδρή επίθεση που προκάλεσε τον θάνατο του ειδικού απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα, Sergio Vieira de Mello, και 21 ακόμα ανδρών και γυναικών καθώς και τον τραυματισμό, σοβαρότατο σε κάποιους, πάνω από 150 ανθρώπων.

Είναι ξεκάθαρο πως η τρομοκρατία προκαλεί σοβαρές επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδιαίτερα στο δικαίωμα στη ζωή, στην ελευθερία και την σωματική ακεραιότητα των θυμάτων. Παράλληλα, αποσταθεροποιεί τις κυβερνήσεις ανά τον κόσμο, υποβαθμίζει το κράτος δικαίου, θέτει σε κίνδυνο την ειρήνη και την ασφάλεια και απειλεί την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Όλα τα παραπάνω αφαιρούν από τους πολίτες την ελευθερία να απολαύσουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες τους.

Η ασφάλεια των πολιτών αποτελεί επίσης ένα βασικό ανθρώπινο δικαίωμα το οποίο υποχρεούται να προστατέψει το Κράτος. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν «θετικά» μέτρα ώστε να φέρουν εις πέρας μια από τις βασικές τους υποχρεώσεις, που είναι η διασφάλιση της προστασίας των πολιτών από τρομοκρατικές ενέργειες και η οδήγηση των δραστών στη δικαιοσύνη.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, τα ίδια τα αντιτρομοκρατικά μέτρα που έχουν υιοθετηθεί από τα κράτη για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την προστασία των δικαιωμάτων, συχνά αποτελούν απειλή για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κάποια κράτη έχουν οδηγηθεί στη χρήση βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, παρά την απόλυτη απαγόρευση τους από διεθνής και περιφερειακά νομικά κείμενα. Σύμφωνα με τις στατιστικές μετρήσεις του ΕΔΔΑ για τις παραβιάσεις κατά

άρθρο και κατά κράτος μέλος για το 2017²¹ οι παραβιάσεις του άρθρου 3 φτάνουν στο σύνολό τους τις 253. Τα κράτη μέλη που έχουν δικαστεί για τις περισσότερες παραβάσεις είναι η Ρωσία με 8 υποθέσεις που αφορούν βασανιστήρια και 107 που αφορούν απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, η Ρουμανία με 3 και 20 υποθέσεις αντίστοιχα. Ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι από τα 47 συμβαλλόμενα κράτη μέλη της Σύμβασης, τα 21 έχουν διαπράξει παραβίαση του άρθρου 3. Άλλα, έχουν στείλει πίσω στις χώρες τους άτομα, που έχουν κατηγορηθεί για εμπλοκή σε τρομοκρατικές ενέργειες, όπου υπάρχει μεγάλος κίνδυνος να υποστούν σε βασανιστήρια και σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, γεγονός που συνιστά παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης. Σε συνδυασμό με μια σειρά από πρακτικές όπως η αποσιώπηση υποστηρικτών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ακτιβιστών, μειονοτήτων και του συνόλου της κοινωνίας πολιτών, οι συνέπειες των αντιτρομοκρατικών μέτρων στο κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν υπάρξει και αρνητικές

Ο σεβασμός προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου πρέπει να αποτελεί τον θεμέλιο λίθο στον παγκόσμιο πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Αυτό απαιτεί ανάπτυξη εθνικών αντιτρομοκρατικών μέτρων που αποτρέπουν τρομοκρατικές ενέργειες, ασκούν δίωξη στα άτομα ύποπτα για τρομοκρατική δράση και που παράλληλα προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου. Αυτό συνεπάγεται μέτρα τα οποία περιορίζουν και εξαλείφουν τις συνθήκες που ευνοούν την εξάπλωση της τρομοκρατίας, όπως είναι η ανεπάρκεια του κράτους δικαίου να δράσει, η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ύπαρξη μειονοτικών, εθνικών και θρησκευτικών διακρίσεων και πολιτικού αποκλεισμού καθώς και της κοινωνικοπολιτικής περιθωριοποίησης. Μέτρα που υποστηρίζουν την ενεργή συμμετοχή τους συνόλου των πολιτών, που καταδικάζουν τις παραβιάσεις που υφίστανται τα ανθρώπινα δικαιώματα και που τις απαγορεύουν βάσει των εθνικών νομοθεσιών και ειδικότερα, που μεριμνούν για την αποκατάσταση και την αποζημίωση των θυμάτων των παραβιάσεων.

²¹ European Court of Human Rights, 2017. *Violations by Article and by State*. Available at: http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2017_ENG.pdf

1. Η φύση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι οικουμενικές αξίες και νομικές εγγυήσεις που προστατεύουν άτομα και ομάδες από δράσεις και παραλείψεις, κυρίως από τους κρατικούς μηχανισμούς, που επηρεάζουν και παραβιάζουν βασικές ελευθερίες, δικαιώματα και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Το ευρύτατο φάσμα του οικοδομήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων περιλαμβάνει πολιτικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές ελευθερίες καθώς αποτελούν «έμφυτα» δικαιώματα που ισχύουν για όλα τα άτομα ανεξαιρέτως ιθαγένειας, εθνικότητας, φύλου, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας ή οποιουδήποτε άλλου χαρακτηριστικού ταυτότητας.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα διασφαλίζονται από το Διεθνές Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το οποίο παραθέτει τις υποχρεώσεις του κράτους, που μπορεί να είναι είτε η δράση του είτε η αποχή του από κάποια ενέργεια.

Η ιδέα γύρω από την καταγραφή και τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βρίσκει τις ρίζες της στη Μεγάλη Βρετανία. Ορόσημο αποτελεί η δημιουργία της Magna Carta το 1215, του Habeas Corpus Act το 1679 και του Bill of Rights το 1689. Ωστόσο, οι ωμότητες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου είναι αυτές που έφεραν στο προσκήνιο την σημαντική ανάγκη για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η δημιουργία του ΟΗΕ άνοιξε το δρόμο προς την συνεργασία πάνω από 50 κρατών για την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το 1948. Αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια για ένα παγκόσμιο επίπεδο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με τη σειρά της, αποτέλεσε τη βάση για την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε το 1950 ένα από τα πλέον ισχυρά νομικά κείμενα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

2. Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Η διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διασφαλίζεται μέσα από μια σειρά διεθνών, περιφερειακών και εθνικών συνθηκών.

Αυτές οι συνθήκες συγκεκριμένα είναι το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα και τα δύο Συμπληρωματικά του Πρωτόκολλα. Άλλες βασικές διεθνείς συνθήκες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη κάθε μορφής Φυλετικών Διακρίσεων, Σύμβαση για την Κατάργηση των Κάθε Μορφής Διακρίσεων εις βάρος των Γυναικών και το Συμπληρωματικό του Πρωτόκολλο, τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής ή Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Τιμωρίας και το Συμπληρωματικό του Πρωτόκολλο, τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και τα δύο Συμπληρωματικά του Πρωτόκολλα. Υπάρχει ένα αυξανόμενο σύνολο συνθηκών με ειδικό περιεχόμενο και συμπληρωματικών πρωτοκόλλων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην Ευρώπη, βασική συνθήκη είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου καθώς και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όμως δεν περιορίζεται μόνο στις επιμέρους συνθήκες. Τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των ανθρώπων προστατεύονται και από το διεθνές εθιμικό δίκαιο, το οποίο σημαίνει πως είναι δεσμευτικό για όλα τα κράτη και όχι μόνο για τα κράτη μέλη που έχουν συνυπογράψει την εκάστοτε συνθήκη. Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα περιλαμβάνει δικαιώματα δεσμευτικά για τα κράτη. Κάποια δικαιώματα ανήκουν στο ειδικό καθεστώς των κανόνων *jus cogens*, που σημαίνει πως σε καμία περίπτωση δεν δύναται να επιτραπεί παρέκκλιση τους. Τέτοια δικαιώματα είναι η απαγόρευση των βασανιστηρίων, της δουλείας, της γενοκτονίας, της φυλετικής διάκρισης και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.²² Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ έχει εντάξει τα παραπάνω δικαιώματα στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο που σημαίνει ότι ακόμη και σε περίοδο πολέμου και ένοπλης σύρραξης, δεν επιτρέπεται παρέκκλιση των

²² Report of the International Law Commission, Sixty-sixth session, (5 May–6 June and 7 July–8 August 2014) p.14

αναφερόμενων δικαιωμάτων. Παρομοίως, η Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ προσθέτει στους κανόνες *jus cogens*, την απαγόρευση της αυθαίρετης αφαίρεσης ζωής, της απαγωγής, της «μαζικής τιμωρίας» και της αυθαίρετης αφαίρεσης της ελευθερίας.

3. Οι επιπτώσεις της τρομοκρατίας στα ανθρώπινα δικαιώματα

Η τρομοκρατική δράση στοχεύει στην υπονόμευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου και επιτίθεται στις αξίες που αναγράφονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και σε άλλες διεθνής συνθήκες. Επιτίθεται στον σεβασμό προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τους κανόνες ανθρωπιστικού δικαίου και την προστασία των αμάχων και την ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων.

Τα κράτη μέλη του ΟΗΕ έχουν δηλώσει ότι²³ η τρομοκρατία απειλεί την αξιοπρέπεια και την ασφάλεια των ανθρώπων παγκοσμίως, θέτει σε κίνδυνο και αφαιρεί αθώες ανθρώπινες ζωές και δημιουργεί ένα περιβάλλον φόβου και ανασφάλειας. Έχει δυσμενή επίδραση στην εγκαθίδρυση του κράτους δικαίου, υποβαθμίζει την πλουραλιστική κοινωνία των πολιτών, στοχεύει στην καταστροφή των δημοκρατικών θεμελίων της κοινωνίας και αποσταθεροποιεί τις νόμιμα θεσπισμένες κυβερνήσεις. Διασυνδέεται με το διακρατικά οργανωμένο έγκλημα, το εμπόριο ναρκωτικών, το ξέπλυμα χρήματος και το εμπόριο όπλων καθώς και πυρηνικών, χημικών και βιολογικών υλικών, και σχετίζεται με σοβαρά εγκλήματα όπως φόνους, εκβιασμούς, απαγωγές, επιθέσεις, ομηρία και ληστείες. Έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των κρατών, διακινδυνεύει τις φιλικές σχέσεις ανάμεσα στα κράτη καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις συνεργασίας και αναπτυξιακής συνεργασίας. Τέλος, απειλεί την εδαφική ακεραιότητα και ασφάλεια των κρατών, αποτελεί βασική παραβίαση των βασικών αρχών του ΟΗΕ και πρέπει να κατασταλεί ώστε να διατηρηθεί ή διεθνής ειρήνη και ασφάλεια.

Οι διεθνείς και περιφερειακοί νόμοι του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δηλώνουν ξεκάθαρα ότι τα κράτη έχουν ταυτόχρονα και το δικαίωμα, αλλά και την υποχρέωση να προστατέψουν τους πολίτες που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους από

²³ Security Council resolutions 1373

τρομοκρατικές επιθέσεις. Πιο συγκεκριμένα, η υποχρέωση των κρατών να προστατεύουν τους πολίτες υπάγεται στις βασικές υποχρεώσεις ενός κράτους, που οφείλει να σέβεται το δικαίωμα στη ζωή και το δικαίωμα στην ασφάλεια.

4. Σύγχρονες προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα στα πλαίσια της τρομοκρατίας και της καταπολέμησής της

Τα κράτη, στην προσπάθεια να περιφρουρήσουν αρχικά την ασφάλεια και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια των ανθρώπων που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους και, κατά επέκταση, την ίδια τη ζωή του κράτους προχωρούν σε περιορισμούς και παρεκκλίσεις από ανθρώπινα δικαιώματα. Παρακάτω θα αναφερθούν τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα που τείνουν να παραβιάζονται στα πλαίσια της τρομοκρατίας και κυρίως κατά την καταπολέμησή της.

i. Το δικαίωμα στη ζωή

Το δικαίωμα και η υποχρέωση των κρατών να προστατεύουν τα άτομα που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους, αναγνωρίζεται και από το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και από το περιφερειακό. Στην πράξη όμως, ωστόσο, κάποια από τα μέτρα που υιοθετούν τα κράτη για να προστατέψουν του πολίτες από τις ενέργειες των τρομοκρατών έχουν διακινδυνεύσει την προστασία του δικαιώματος στη ζωή. Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν «ηθελημένες» ή «στοχευμένες» δολοφονίες για την εξουδετέρωση συγκεκριμένων ατόμων που θεωρούνται απειλή ως εναλλακτική λύση για τη σύλληψη τους.²⁴ Οι «στοχευμένες» δολοφονίες δε θα πρέπει να χρησιμοποιούνται ως κύρωση ή ως τιμωρία- πρέπει να τηρείται πάντοτε η αρχή της αναλογικότητας. Η χρήση δυσανάλογης

²⁴ Bachmann, S-D., 2013. Targeted Killings: Contemporary Challenges, Risks and Opportunities. *Journal of Conflict and Security Law*. Vol 18 (2) p. 259-288

βίας πρέπει να χρησιμοποιείται ως ύστατη λύση αν, και μόνο εάν, έχουν εξαντληθεί όλα τα μέτρα και οι προσπάθειες για τη σύλληψη ενός ατόμου για το οποίο υπάρχει βάσιμη υποψία πως ετοιμάζεται να διαπράξει μια τρομοκρατική ενέργεια.

Σε άλλες περιπτώσεις, κράτη έχουν υιοθετήσει τη μέθοδο shoot-to-kill (πυροβολούμε για να σκοτώσουμε) σε καταστάσεις στις οποίες υπάρχει δυνητική τρομοκρατική απειλή. Είναι σημαντικό να διασφαλίζεται ότι οι αρχές επιβολής νόμου στο σύνολό τους, είτε είναι οι αστυνομικές αρχές, είτε οι δικαστικές, είτε σωφρονιστικοί υπάλληλοι, πρέπει να λειτουργούν εντός των ορίων του νομικού πλαισίου. Στη μάχη κατά της τρομοκρατίας, τα άτομα που βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας και επιρροής θα πρέπει να βρίσκονται σε επαγρύπνηση και να βεβαιώνονται πως σε κάθε περίπτωση διασφαλίζεται ο σεβασμός προς τους νόμους.

Όπως δήλωσε ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ « η ρητορική του shoot-to-kill και τα ισοδύναμά του συνιστούν ανησυχητική απειλή προς τις ήδη υπάρχουσες προσεγγίσεις των αρχών επιβολής νόμου που σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Όπως και η χρήση της «στοχευμένης» δολοφονίας, έτσι και το shoot-to-kill χρησιμοποιείται για να εισάγει μια νέα προσέγγιση και να αποδείξει ότι είναι μάταιο να λειτουργούν εντός των ορίων του νόμου όταν καλούνται να αντιμετωπίσουν τρομοκρατικές ενέργειες. Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιτρέπει τη χρήση φονικής βίας σε ιδιαίτερες περιπτώσεις και αν, και μόνο εάν, πρέπει να ασκηθεί ώστε να σωθεί μια ανθρώπινη ζωή. Η ρητορική του shoot-to-kill υπηρετεί μόνο στο να εκτοπίσει τα ξεκάθαρα ισχύοντα νομικά πρότυπα για να δώσει κάποια «νομιμοποίηση» στη αυθαίρετη άδεια για εξόντωση, η οποία θα προκαλέσει σύγχυση ανάμεσα στους υπαλλήλους των αστυνομικών αρχών, θα θέσει σε κίνδυνο αθώες ζωές και θα εξορθολογήσει και θα δικαιολογήσει όλες τις αρνητικές συνέπειες που θα προκύψουν ενώ την ίδια στιγμή δεν θα αντιμετωπίζεται το βασικό πρόβλημα που είναι η τρομοκρατία».²⁵

Κατά το διεθνές και περιφερειακό δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προστασία έναντι στην αυθαίρετη αφαίρεση της ζωής είναι απαραβίαστο δικαίωμα ακόμα και αν το κράτος βρίσκεται σε καθεστώς έκτακτης ανάγκης κατά το οποίο απειλείται η ίδια του η ύπαρξη. Συνεπώς, οι κανόνες δικαίου θα πρέπει να ελέγχουν με αυστηρότητα και να περιορίζουν τις συνθήκες υπό τις οποίες μπορεί να αφαιρεθεί η ζωή ενός ατόμου από τις

²⁵ E/CN.4/2006/53, παρ 45 και 51.

αρχές επιβολής νόμου. Για να είναι σύμφωνες με το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιώματα, οι πολιτικές του εκάστοτε κράτους που επιτρέπουν τη χρήση φονικής βίας, θα πρέπει να κινούνται μέσα σε ένα στενό νομικό πλαίσιο το οποίο δεν θα αφήνει περιθώρια για αυθαίρετη αφαίρεση ζωής.

Προκειμένου να θεωρείται νόμιμο, η χρήση φονικής βίας πρέπει να λειτουργεί πάντοτε εντός του πλαισίου της αρχής της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο σε συνθήκες αυτοάμυνας ή για την προστασία της ζωής κάποιου άλλου ατόμου και αν πρέπει κανείς να στραφεί στη χρήση βίας για τους παραπάνω λόγους, θα πρέπει πρώτα να έχουν εξαντληθεί όλοι οι άλλοι τρόποι σύλληψης ή αποτροπής της κατάστασης.

Παράδειγμα παραβίασης του δικαιώματος στη ζωή κατά την καταπολέμηση τρομοκρατίας αποτελεί η υπόθεση *McCann κ.ά κ. Ηνωμένου Βασιλείου*.²⁶ Τρία μέλη της Προσωρινής IRA οργάνωσης, καθώς κίνησαν υποψίες σχετικά με την πιθανότητα κατοχής τηλεχειριστηρίου για την πυροδότηση εκρηκτικού μηχανισμού, πυροβολήθηκαν και σκοτώθηκαν στο δρόμο από στρατιώτες της SAS (Special Air Service) στο Γιβραλτάρ. Οι προσφεύγοντες, που εκπροσωπούσαν τα θύματα, κατήγγειλαν ότι η δολοφονία των θυμάτων από τις δυνάμεις ασφαλείας συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης «δικαίωμα στη ζωή». Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 καθώς η επιχείρηση θα μπορούσε να είχε σχεδιαστεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την ανάγκη δολοφονίας των υπόπτων.

ii. Απαγόρευση βασανιστηρίων

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης κρίνεται ως απόλυτο δικαίωμα υπό το διεθνές δίκαιο. Αποτελεί κανόνα *jus cogens*, που μένει απαραβίαστος ακόμα σε καταστάσεις όπου απειλείται η ζωή του έθνους. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και όταν τα κράτος θα κληθεί να αντιμετωπίσει μια τρομοκρατική ενέργεια ή ένα άτομο που αποτελεί κίνδυνο για το ίδιο το κράτος και για τους πολίτες του, δε θα μπορέσει να προβεί σε πρακτικές που αφορούν βασανισμό ή

²⁶ ΕΔΔΑ. *McCann κ.ά. κ Ηνωμένου Βασιλείου*. 27.9.1995

απάνθρωπη μεταχείριση. Στην πράξη, ωστόσο, τα κράτη ουκ ολίγες φορές έχουν υιοθετήσει πολιτικές και μεθόδους για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας που υποβαθμίζουν και καταπατούν την απόλυτη απαγόρευση.

Υπάρχουν βάσιμες υποψίες ότι τα κράτη προβαίνουν στη χρήση βασανιστηρίων και την σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ιδίως για να λάβουν πληροφορίες από άτομα ύποπτα για τρομοκρατία. Η παραπάνω ενέργεια, όπως και η χρήση πληροφοριών που έχει ληφθεί μέσω βασανιστηρίων, παραβιάζει το δικαίωμα και κρίνεται παράνομη. Κατά το άρθρο 15 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας *«κάθε κράτος μεριμνά, ώστε κάθε ώστε κάθε κατάθεση η οποία αποδεικνύεται ότι είναι αποτέλεσμα βασανιστηρίων να μη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αποδεικτικό στοιχείο σε καμία διαδικασία, παρά μόνον εναντίον του προσώπου που κατηγορείται για βασανιστήρια, ως αποδεικτικό στοιχείο ότι έχει γίνει η κατάθεση αυτή.»*²⁷

Οι πολιτικές των κρατών που στοχεύουν συνήθως στο να αποκλείουν από τη εφαρμογή του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα άτομα τα οποία βρίσκονται εκτός της επικράτειάς τους, υπονομεύουν την απόλυτη απαγόρευση των βασανιστηρίων. Όπως δηλώνεται στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα²⁸ όλα τα δικαιώματα που περιλαμβάνει εφαρμόζονται σε όλα τα άτομα τα οποία είτε βρίσκονται εντός της επικράτειας του κράτους, είτε στη δικαιοδοσία του. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη οφείλουν να σέβονται και να διασφαλίζουν όλα τα δικαιώματα του Συμφώνου, όπως και η απαγόρευση των βασανιστηρίων, οποιουδήποτε ατόμου εντός της εξουσίας ή του ελέγχου του, ακόμα και βρίσκεται εκτός της επικράτειάς του.

Σχετικά με τις συνθήκες κράτησης, πρακτικές όπως η παρατεταμένη απομόνωση και παρόμοια μέτρα που έχουν ως στόχο την πρόκληση άγχους και ταπείνωσης, συνιστούν παραβίαση του δικαιώματος²⁹. Τα κράτη οφείλουν να διασφαλίσουν την ύπαρξη νομικών και πρακτικών προστατευτικών μέτρων για την πρόληψη των βασανιστηρίων και τα προσήκοντα διαδικαστικά δικαιώματα.

²⁷ Απόφαση 39/46 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών

²⁸ Ν. 2462/1997

²⁹ E/CN.4/2006/120

Η εφαρμογή του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Σύμφωνο για την Απαγόρευση των Βασανιστηρίων³⁰ ήταν δίχως αμφιβολία μια σημαντική εξέλιξη ως προς την προστασία της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης των κρατουμένων. Εγκαθίδρυσε την Υπο-επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων η οποία επισκέπτεται εγκαταστάσεις κράτησης και απαιτεί από τα κράτη μέλη να δημιουργούν εθνικούς μηχανισμούς πρόληψης.

Το συγκεκριμένο δικαίωμα να αναλυθεί περαιτέρω στο τρίτο μέρος της παρούσας εργασίας.

iii. Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια

Ο βασικός σκοπός του δικαιώματος στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια είναι η αποτροπή αυθαίρετων ή αδικαιολόγητων στερήσεων της ελευθερίας³¹. Το δικαίωμα αυτό εφαρμόζεται σε ποινικές διαδικασίες καθώς και σε άλλες περιοχές στις οποίες η εξουσία του κράτους μπορεί να επηρεάσει την ελευθερία των ατόμων που βρίσκονται στη δικαιοδοσία του. Πώς διασφαλίζεται όμως στην πράξη;

Αρκετά κράτη, στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν την τρομοκρατία, έχουν θέσει σε λειτουργία κάποια μέτρα τα οποία μπορούν να περιορίσουν προσωπική ελευθερία και ασφάλεια. Πιο συγκεκριμένα, έχουν εφαρμόσει μέτρα σχετικά με *προδικαστικές διαδικασίες* που αφορούν τρομοκρατικές επιθέσεις και διατάξεις σχετικά με την εγγύηση και την προφυλάκιση των υπόπτων ενώ περιμένουν τη δίκη, *προφυλάκιση* πριν να αποδοθούν κατηγορίες στον ύποπτο ώστε να συνεχίσουν οι αρχές την έρευνά τους, *διοικητική κράτηση* ώστε να αποφευχθεί πιθανή δράση του υπόπτου, *εντολές ελέγχου*, δηλαδή περιορισμούς στο άτομο, ώστε να προληφθεί η πιθανή δράση του υπόπτου και τέλος *υποχρεωτικές ακροάσεις* ώστε να συλλεχθούν πληροφορίες για τρομοκρατικές δράσεις.

Τα κράτη ωστόσο, έχουν τη νομιμοποίηση να θέσουν υπό κράτηση άτομα που είναι ύποπτα για ανάμειξη σε τρομοκρατική ενέργεια. Βέβαια, αν ένα μέτρο συνεπάγεται

³⁰ A/RES/57/199

³¹ Σισιλιάνος, Λ.Α. ό.π. σελ. 137

αφαίρεση της ελευθερίας ενός ατόμου, θα πρέπει να συμμορφώνεται αυστηρά με το διεθνές και περιφερειακό δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τέτοια μέτρα θα πρέπει να παρέχουν, στο ελάχιστον τουλάχιστον, δικαστικό έλεγχο, πληροφόρηση των κρατουμένων για την κράτησή τους από ανεξάρτητη δικαστική αρχή.

Το συγκεκριμένο δικαίωμα είναι αρκετά σύνθετο και γι' αυτό θα γίνει χρήση της υπόθεσης *M.S. κ. Βελγίου*³² ως παράδειγμα.

Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορά την επιμήκυνση του χρόνου κράτησης ενός Ιρακινού, υπόπτου για ανάμειξη με την Al-Quaeda, που περίμενε την απομάκρυνσή του από την βελγική επικράτεια, ενώ είχε ήδη ολοκληρώσει την ποινή του. Βασιζόμενος στο άρθρο 3 της Σύμβασης, ο αιτών κατήγγειλε ότι είχε επιστραφεί στο Ιράκ. Πρόσθεσε επιπλέον, ότι η αρχική περίοδος κράτησής του σε κλειστό κέντρο διαμετακομίσεως από τον Οκτώβριο 2007 μέχρι Μάρτιο του 2009, η δεύτερη περίοδος κράτησης σε κλειστό κέντρο διαμετακομίσεως από τον Απρίλιο 2010 ως την επιστροφή του στο Ιράκ τον Οκτώβριο 2010, είχε υπάρξει αυθαίρετη και η απόφαση σχετικά με τη νομιμότητα της κράτησης σου καθυστέρησε να βγει.

Σχετικά με την πρώτη περίοδο κράτησης το Δικαστήριο αποφάσισε πως υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 4 της Σύμβασης «δικαίωμα προσφυγής κατά της νομιμότητας της κράτησης εντός σύντομης προθεσμίας»³³ καθώς υπήρξε καθυστέρηση στην απόφαση του εθνικού δικαστηρίου. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης πως υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 της Σύμβασης «δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια»³⁴ σχετικά με την πρώτη περίοδο κράτησής του σε κλειστό κέντρο διαμετακομίσεως από 29 Μαΐου 2008 ως 4 Μαρτίου 2009, την τοποθέτηση του αιτούντα σε κλειστό κέντρο διαμετακομίσεως στις 2 Απριλίου 2010 και τα μέτρα που ελήφθησαν για την επιμήκυνση της κράτησής του μετά της 24 Αυγούστου 2010.

³² ΕΔΔΑ. *M.S. κ. Βελγίου*. 31.1.2012 (no. 50012/08)

³³ Σισιλιάνος, Λ.Α., ό.π σελ174

³⁴ Σισιλιάνος, Λ.Α., ό.π σελ 135

iv. Απαγόρευση των διακρίσεων

Είναι αυτονόητο ότι η απαγόρευση των διακρίσεων αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές εγγυήσεις του σεβασμού και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 26 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα « όλα τα πρόσωπα είναι ίσα ενώπιον του νόμου και έχουν δικαίωμα, χωρίς καμία διάκριση, σε ίση προστασία του νόμου. Ως προς αυτό το ζήτημα, ο νόμος πρέπει να απαγορεύει κάθε διάκριση και να εγγυάται σε όλα τα πρόσωπα ίση και αποτελεσματική προστασία έναντι κάθε διάκρισης, ιδίως λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης». ³⁵ Το Διαμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει ορίσει ότι «η αρχή της ισότητας έναντι του νόμου και η ίση προστασία έναντι του νόμου και η απαγόρευση των διακρίσεων αποτελεί κανόνα *jus cogens* επειδή ολόκληρο το νομικό οικοδόμημα του εθνικού και διεθνούς δικαίου θεμελιώνεται σε αυτή τη βάση και είναι αποτελεί μια αρχή που διέπει το Δίκαιο». ³⁶ Ειδικότερα στα πλαίσια της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, η Επιτροπή για την Κατάργηση των Φυλετικών Διακρίσεων επιβεβαιώνει πως η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, ως κανόνας *jus cogens*, δε μπορεί να καμφθεί υπό καμία προϋπόθεση.

Η χρήση ενδεικτικών σχηματισμών ώστε να δημιουργηθεί το «προφίλ» (profiling) ενός πιθανού τρομοκράτη, κατ' αρχήν, είναι ένα νόμιμο μέσο έρευνας που αποτελεί χρήσιμο μέσο επιβολής του νόμου. Η διαδικασία *profiling* είναι μια διαδικασία φιλτραρίσματος κατά την οποία μεμονωμένοι ή ένα σύνολο δεικτών συγκεντρώνονται ώστε να παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά ενός προσώπου που αποτελεί δημόσιο κίνδυνο. Όταν όμως τα όργανα επιβολής του νόμου χρησιμοποιούν γενικευμένα «προφίλ» τα οποία αντικατοπτρίζουν ανεξέταστες γενικεύσεις, αυτές οι πρακτικές μπορεί να αποτελέσουν δυσανάλογη παρεμβολή προς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Πιο συγκεκριμένα, αν ένας από τους δείκτες *profiling* βασίζεται στη φυλή ή την εθνικότητα ενός ατόμου, τότε

³⁵ N. 2462/1997

³⁶ Inter-American Court of Human Rights, 2003. *Advisory Opinion OC-18/03 on the juridical condition and rights of undocumented migrants*. Par. 101.

αμφισβητείτε η συμμόρφωση της ανάλυσης προφίλ με τον σεβασμό προς την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων.

Η Επιτροπή για την Κατάργηση των Φυλετικών Διακρίσεων, στη Γενική Σύσταση αρ.30 (2004)³⁷, έχει καλέσει τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν ότι οποιοδήποτε μέτρο υιοθετηθεί για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας δεν κάνει διακρίσεις, εσκεμμένα ή που να επηρεάζουν, βασισμένα στην φυλή, το χρώμα, την προέλευση, την εθνική ή φυλετική καταγωγή και ότι ανιθαγενείς πολίτες δεν υποβάλλονται σε φυλετικό ή εθνικό χαρακτηρισμό ή στερεότυπα.

Σε περιφερειακό επίπεδο, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει εκφράσει έντονη ανησυχία³⁸ για την ανάπτυξη «προφίλ» των τρομοκρατών. Η διαδικασία *profiling* που βασίζεται σε χαρακτηριστικά που αφορούν την εθνικότητα, την ηλικία ή τον τόπο γέννησης παρουσιάζει χαρακτηριστικά διάκρισης. Το ίδιο ισχύει και στις περιπτώσεις που το «προφίλ» αφορά τη θρησκεία. Παρομοίως, η Διαμερικανική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προειδοποίησε ότι η χρήση της μεθόδου *profiling* ή άλλων παρόμοιων πρακτικών από κράτη, θα πρέπει να συμφωνεί αυστηρά με τις διεθνείς αρχές της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων.

v. Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης – Δικαίωμα σε Δίκαια Δίκη

Κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να δικαστεί δικαίως, δημόσια και εντός λογικής προθεσμίας, από τη στιγμή της προσφυγής, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο.³⁹ Η διασφάλιση του δικαιώματος της χρηστής απονομής δικαιοσύνης, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων που είναι ύποπτα για τρομοκρατική δράση, είναι βασικό για να εξασφαλιστεί ότι τα αντιτρομοκρατικά μέτρα είναι αποτελεσματικά και σέβονται το κράτος δικαίου. Όλα τα άτομα που κατηγορούνται για ποινικό αδίκημα, ακόμη και για τρομοκρατικές ενέργειες, έχουν το δικαίωμα στο τεκμήριο της αθωότητας,

³⁷ United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner, 2012. *The United Nations Human Rights Treaty System*. Fact Sheet No.30. Rev.1

³⁸ EU Network of Independent Experts in Fundamental Rights, 2003. *The balance between freedom and security in the response by the European Union and its member States to the terrorist threats*, p. 21.

³⁹ Σισιλιάνος, Λ.Α., ό.π. σελ. 187

το δικαίωμα της ακρόασης εντός λογικής προθεσμίας, από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, και το δικαίωμα να ασκήσει έφεση. Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο παρέχει επίσης παρόμοια προστασία σχετικά με το δικαίωμα σε δίκαια δίκη στο πλαίσιο ένοπλων συγκρούσεων.

Αρκετές αντιτρομοκρατικές πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί από κυβερνήσεις κρατών έχουν προκαλέσει σοβαρές επιπτώσεις στο δικαίωμα της δίκαιης δίκης όσο σε άτομα ύποπτα για τρομοκρατική δράση, όσο και για τις οικογένειές τους. Τις πολιτικές αυτές αποτελούν η καταγραφή και διαγραφή ατόμων ή ομάδων ως τρομοκράτες ή ως οντότητες που συνδέονται με την τρομοκρατία από την Επιτροπή Κυρώσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ⁴⁰. Ενώ οι στοχευμένες κυρώσεις κατά ατόμων που είναι ύποπτα για συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες μπορεί να είναι αποτελεσματικό εργαλείο για τις προσπάθειες του κράτους να καταπολεμήσει την τρομοκρατία, τέτοιες διαδικασίες παρουσιάζουν μια σειρά από προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να παρθούν με σκοπό τη διασφάλιση της διαφάνειας της διαδικασίας καταγραφής, βασισμένης σε κοινά για όλους κριτήρια και σαφή, επαρκή στοιχεία καθώς και έναν αποτελεσματικό, προσπελάσιμο και ανεξάρτητο μηχανισμό επανεξέτασης των υπόπτων. Οφείλεται στο ελάχιστο, τα μέτρα που απαιτούνται για την εξασφάλιση των δίκαιων και ξεκάθαρων διαδικασιών να περιλαμβάνουν το δικαίωμα σε πληροφόρηση του ατόμου. Ο εκάστοτε ύποπτος δηλαδή, θα πρέπει να πληροφορείται ως προς την «φύσιν» και ως προς τον «λόγον» της κατηγορίας του, ώστε να του δοθεί ο αναγκαίος χρόνος για την προετοιμασία της υπερασπίσεώς του και να μπορέσει να ασκήσει το δικαίωμα της πραγματικής προσφυγής.⁴¹

vi. Ελευθερία έκφρασης και η απαγόρευση της υποκίνησης στην τρομοκρατία

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψεως και μετάδοσης

⁴⁰ A/61/267

⁴¹ Σισιλιάνος, Λ.Α., ό.π σελ 267

πληροφοριών και ιδεών. Τι συμβαίνει όμως όταν γίνεται κατάχρηση του δικαιώματος με σκοπό την υποκίνηση στην τρομοκρατία;

Η υποκίνηση στην τρομοκρατία είναι μια τακτική που χρησιμοποιείται από τρομοκρατικές οργανώσεις ώστε να αυξήσουν την υποστήριξή τους και να κάνουν έκκληση προς βίαιες ενέργειες. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ έχει αναγνωρίσει αυτή τη συμπεριφορά ως αντίθετη των αρχών και των σκοπών των Ηνωμένων Εθνών και έχει καλέσει τα κράτη μέλη του, να εφαρμόσουν πολιτικές που την απαγορεύουν και την προλαμβάνουν.⁴² Η απαγόρευση της υποκίνησης στην τρομοκρατία είναι σημαντικότερη για την προστασία της εθνικής ασφάλειας και δημόσιας τάξης. Η εθνική ασφάλεια και η δημόσια τάξη αποτελούν νομική βάση παρέκκλισης του δικαιώματος για περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης. Παρομοίως, λόγιο παρέκκλισης αποτελεί η ρητορική του μίσους όταν ασκείται δημόσια από πρόσωπα, δηλαδή ο ξενοφοβικός, ακραίος εθνικιστικός και ομοφοβικός λόγος, καθώς και το θρησκευτικό μίσος που οδηγούν σε διάκριση, εχθρότητα, ακόμη και βία. Πρέπει ωστόσο να διασφαλίζεται, ότι κάθε περιορισμός της ελευθερίας έκφρασης είναι σύμφωνη με την αρχή της αναγκαιότητας και την αρχή της αναλογικότητας. Αυτό είναι απαραίτητο καθώς η ελευθερία λόγου και έκφρασης είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά μιας δημοκρατικής κοινωνίας μαζί με το δικαίωμα ελευθερίας σκέψης και γνώμης και της ανεξιθρησκείας.

Παρόλου που καμία από τις διεθνείς συνθήκες που αφορούν την τρομοκρατία δεν απαιτεί ξεκάθαρα την απαγόρευση της υποκίνησης στην τρομοκρατία, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την παρεμπόδιση της τρομοκρατίας, απαιτεί από τα κράτη-μέλη της να ποινικοποιήσουν την παράνομη και, εκ προθέσεως, δημόσια προβοκάτσια για συμμετοχή στην τρομοκρατική δράση, ορίζοντάς της ως «*δημόσια πρόκληση για διάπραξη αδικήματος τρομοκρατίας*» σημαίνει τη διανομή ή διάθεση στο κοινό με άλλο τρόπο, μηνύματος με την πρόθεση της υποκίνησης διάπραξης αδικήματος τρομοκρατίας, όπου τέτοια διενέργεια, είτε συνηγορεί άμεσα ή όχι, στη διάπραξη αδικημάτων τρομοκρατίας, προκαλεί κίνδυνο ότι ένα ή περισσότερα τέτοιων αδικημάτων, δυνατό να διαπραχθούν».⁴³ Το παραπάνω άρθρο είναι αποτέλεσμα προσεκτικής διακυβερνητικής διαπραγματεύσεως και ορίζει τι ανέρχεται σε «δημόσια προβοκάτσια για διάπραξη

⁴² A/RES/63/185

⁴³ Άρθρο 5. Παρ.1 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Παρεμπόδιση της Τρομοκρατίας

τρομοκρατικού εγκλήματος» κάνοντας αναφορά σε τρία στοιχεία. Πρώτα πρέπει να υπάρξει μια πράξη επικοινωνίας «*διανομή ή διάθεση στο κοινό με άλλο τρόπο, μηνύματος*». Στη συνέχεια θα πρέπει να υπάρχει υποκειμενική πρόθεση του ατόμου να υποκινήσει στην τρομοκρατία «*μηνύματος με την πρόθεση της υποκίνησης διάπραξης αδικήματος τρομοκρατίας*». Τέλος, θα πρέπει να υπάρχει κίνδυνος ότι η παρακίνηση θα επιτύχει «*όπου τέτοια διενέργεια, είτε συνηγορεί άμεσα ή όχι, στη διάπραξη αδικημάτων τρομοκρατίας, προκαλεί κίνδυνο ότι ένα ή περισσότερα τέτοιων αδικημάτων, δυνατό να διαπραχθούν*». Το τελευταίο στοιχείο διαχωρίζει την παρακίνηση στην τρομοκρατία από την πράξη εκθειαςμού της τρομοκρατίας.

Μια αρκετά ανησυχητική τάση που παρατηρήθηκε είναι η απαγόρευση του εκθειαςμού της τρομοκρατίας, δηλώσεων δηλαδή που δεν έφταναν στο σημείο να υποκινήσουν τον δέκτη ή να προωθήσουν τη διεξαγωγή τρομοκρατικών πράξεων, αλλά που απλά επικροτούσαν την ουσία τέτοιων πράξεων, άρα αποτελούσαν απλή έκφραση. Παρόλο που τέτοιες δηλώσεις μπορούν να προσβάλλουν τις ευαισθησίες ενός ατόμου και του συνόλου της κοινωνίας, ιδιαίτερα τα θύματα τρομοκρατικών επιθέσεων, κατά τη διαδικασία περιορισμού της έκφρασης οι δύο αυτές έννοιες συγχέονται, μπερδεύεται δηλαδή η παρότρυνση για τρομοκρατική ενέργεια, που εμπεριέχει έναν σκοπό, με την έκφραση θαυμασμού προς μια τρομοκρατική επίθεση, που αποτελεί προσωπική γνώμη. Σε μια κοινή δήλωση από εμπειρογνώμονες στην ελευθερία της έκφρασης, εξηγείται ότι η υποκίνηση πρέπει να κατανοείται ως μια άμεση έκκληση για συμμετοχή στην τρομοκρατία, με την πρόθεση ότι θα προωθήσει την ιδέα της τρομοκρατίας και όπου το πλαίσιο στο όπου η έκκληση είναι άμεσα υπεύθυνη για την αύξηση της πραγματικής πιθανότητας για διάπραξη τρομοκρατικής ενέργειας.⁴⁴

vii. **Ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι**

Το δικαίωμα στην ελευθερία του «ειρηνικώς συνέρχεσθαι» και το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, όπως και στην ελευθερία έκφρασης, αποτελεί μια πλατφόρμα για την

⁴⁴ 21 December 2005. *International Mechanisms for Promoting Freedom of Expression*. Organization for Security and Co-operation in Europe.

άσκηση και την υπεράσπιση άλλων δικαιωμάτων όπως της πολιτικής συμμετοχής και την πολιτιστικών δικαιωμάτων.

Αν και αποτελεί κεντρικό δικαίωμα σε μια δημοκρατική κοινωνία, σε αρκετές περιπτώσεις περιορίζεται από τα κράτη στην προσπάθεια να αντιμετωπίσουν μια τρομοκρατική απειλή. Παρόλο που αποτελεί ένα από τα δικαιώματα που μπορεί να υπόκεινται σε παρεκκλίσεις και περιορισμούς κατά τις περισσότερες συνθήκες που αφορούν ανθρώπινα δικαιώματα, οφείλουν να υπάρχουν ξεκάθαροι προστατευτικοί μηχανισμοί ώστε να μην καταπατηθούν τα δικαιώματα ομάδων της αντιπολίτευσης, συνδικάτων και ακτιβιστών. Το κράτος φέρει το καθήκον να διασφαλίσει ότι ο λόγος παρέκκλισης θα είναι για την διατήρηση της εθνικής ασφάλειας και όχι για να καταπνίξει κάθε αντιπολίτευση ή για να καταστείλει τον πληθυσμό του.

Το κράτος οφείλει όχι μόνο να σέβεται την αρχή της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας αλλά και να φροντίζει ότι ο περιορισμός τους συνέρχεται και συνεταιρίζεται συμβαίνει υπό ορισμένες εξαιρέσεις που ερμηνεύονται αυστηρά. Αυτό σημαίνει ότι η αρχή της νομιμότητας τηρείται ακόμα και κατά την ερμηνεία της τρομοκρατίας, των τρομοκρατικών ενεργειών και των τρομοκρατικών οργανώσεων. Ένας πολύ ευρύς ορισμός μπορεί να οδηγήσει σε ποινικοποίηση ομάδων και οργανώσεων που δρουν με σκοπό να προστατέψουν, μεταξύ άλλων, την εργασία, τις μειονότητες ή τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Οποιαδήποτε απόφαση που αφορά την απαγόρευση δράσης μια ομάδας ή οργάνωσης πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση. Οι γενικές διαδικαστικές εγγυήσεις περιλαμβάνουν τη διασφάλιση της διαδικασίας της αξιολόγησης, που βασίζεται σε ξεκάθαρα στοιχεία που αφορούν τη δράση της εκάστοτε ομάδας, κατά την οποία το κράτος δε μπορεί να βγάλει μια απόφαση πριν να γίνει νομική καταχώρηση της ομάδας και πριν αρχίσει να εξασκεί τις δραστηριότητές του.⁴⁵ Η εξέταση θα πρέπει να γίνει από ένα ανεξάρτητο δικαστήριο, έχοντας ενημερώσει πλήρως την οργάνωση που αφορά και δίνοντας τη δυνατότητα προσφυγής κατά της απόφασης.

⁴⁵ ΕΔΔΑ. Σιδηρόπουλος κ.ά κ. Ελλάδας. 10.7.1998. « το Δικαστήριο δεν αποκλείει ότι, από τη στιγμή που ιδρύθηκε, η ένωση θα μπορούσε, υπό την κάλυψη των στόχων της στο καταστατικό, έχουν εμπλακεί σε δραστηριότητες ασυμβίβαστες με εκείνους τους στόχους. Η δυνατότητα αυτή, την οποία τα εθνικά δικαστήρια είδαν ως μια βεβαιότητα, δε θα μπορούσε να έχει διαψευστεί από καμία πρακτική δράση και αφού, ποτέ δεν υπήρχε, η ένωση δε θα είχε χρόνο να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια». Παρ.46

Το ΕΔΔΑ έχει εκδικάσει αρκετές υποθέσεις που αφορούν την παραβίαση του εν λόγω δικαιώματος κατά την προσπάθεια κρατών να καταπολεμήσουν την τρομοκρατία – σε κάποιες έχει εντοπιστεί παραβίαση ενώ σε άλλες όχι. Οι τρεις υποθέσεις που θα αναφερθούν παρακάτω είναι η *Ηνωμένο Κομμουνιστικό Κόμμα Τουρκίας (TBKP) κ.ά κ. Τουρκίας*,⁴⁶ η *Herri Batasuna και Batasuna κ. Ισπανίας*⁴⁷ και η *Gülcü κ. Τουρκίας*⁴⁸.

Η υπόθεση *Ηνωμένο Κομμουνιστικό Κόμμα Τουρκίας κ.ά κ. Τουρκίας* αφορά τη διάλυση του κόμματος TBKP και την απαγόρευση των αρχηγών του να καταλάβουν οποιαδήποτε άλλο πολιτικό αξίωμα σε άλλο κόμμα. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης καθώς η διάλυση του κόμματος κρίθηκε «μη αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία», σημειώνοντας ότι δεν υπήρχαν αποδεικτικά στοιχεία που να ενοχοποιούν το κόμμα για τρομοκρατικές ενέργειες στην Τουρκία.

Η υπόθεση *Herri Batasuna και Batasuna κ. Ισπανίας* αφορά τη διάλυση των κομμάτων “Herri Batasuna” και “Batasuna”. Οι προσφεύγοντες κατήγγειλαν ότι ένας οργανικός νόμος σχετικά με τα πολιτικά κόμματα που υιοθετήθηκε από την Ισπανική Κυβέρνηση το 2002, εφαρμόστηκε αναδρομικά και χωρίς κανένα νόμιμο στόχο. Πρόσθεσαν επίσης ότι θεωρούσαν πως το μέτρο το οποίο επιβλήθηκε δε μπορούσε να κριθεί απαραίτητο σε μια δημοκρατική κοινωνία, ούτε σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας. Το Δικαστήριο έκρινε πως οι ενέργειες των προσφυγόντων έρχονταν σε σύγκρουση με την ιδέα της δημοκρατικής κοινωνίας και πως αποτελούσαν απειλή για την ισπανική δημοκρατία. Έκρινε πως δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης.

Τέλος, η υπόθεση *Gülcü κ. Τουρκίας* αφορά την καταδίκη και την κράτηση ενός ανήλικου για δύο χρόνια. Ο ανήλικος καταδικάστηκε λόγος της συμμετοχής του στην οργάνωση PKK και επειδή συμμετείχε μια διαδήλωση στη Diyarbakir τον Ιούλιο 2008 και πέταξε πέτρες σε μέλη της αστυνομίας. Καταδικάστηκε επίσης για διάδοση προπαγάνδας υπέρ τρομοκρατικής οργάνωσης και αντίσταση προς την αστυνομία. Ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι η ποινή του σχετικά με την συμμετοχή του σε διαδήλωση ήταν δυσανάλογη ως προς την πράξη. Το Δικαστήριο έκρινε πως υπήρξε παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης. Αρχικά σημείωσε ότι ακόμα και αν ο προσφεύγων

⁴⁶ ΕΔΔΑ. *Ηνωμένο Κομμουνιστικό Κόμμα Τουρκίας (TBKP) κ.ά κ. Τουρκίας*. 30.1.1998.

⁴⁷ ΕΔΔΑ. *Herri Batasuna και Batasuna κ. Ισπανίας*. 30.6.2009

⁴⁸ ΕΔΔΑ. *Gülcü κ. Τουρκίας*. 19.1.2016

καταδικάστηκε για μια πράξη βίας κατά της αστυνομίας, δεν υπήρχαν στοιχεία που να έδειχναν πως όταν πήρε μέρος στη διαδήλωση είχε βίαιες προθέσεις. Επιπλέον, παρατήρησε ότι τα εθνικά δικαστήρια απέτυχαν να παρέχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν τη συμμετοχή του προσφεύγοντα στη ΡΚΚ και την διάδοση προπαγάνδας υπέρ μια τρομοκρατικής οργάνωσης.

**viii. Παρακολούθηση, προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και
δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή**

Σύμφωνα με το άρθρο 17 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, *«κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής του ζωής, της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψής του»*.

Τα περισσότερα κράτη έχουν ενισχύσει τα μέτρα ασφαλείας στα αεροδρόμια και σε άλλα μέσα μαζικής μεταφοράς. Τέτοια μέτρα συνιστούν η συλλογή βιομετρικών δεδομένων, όπως είναι η διαδικασία eye scan και των δακτυλικών αποτυπωμάτων, οι φωτογραφίες και τα στοιχεία του διαβατηρίου. Τα κράτη μέλη έχουν παραχωρήσει στις υπηρεσίες ασφαλείας/ πληροφοριών το δικαίωμα της παρακολούθησης, συμπεριλαμβανομένων και της δυνατότητας παρακολούθησης των επικοινωνιών παράλληλα με τη χρήση συστημάτων εντοπισμού. Κάποια κράτη μάλιστα, έχουν επεκτείνει αυτή την εξουσιοδότηση τα τελευταία χρόνια. Τα παραπάνω μέτρα αποσκοπούν στη συλλογή πληροφοριών των πολιτών που έχει ως αποτέλεσμα των περιορισμό της ιδιωτικότητάς τους και έτσι προκύπτει το ερώτημα « Πώς ακριβώς προστατεύονται τέτοιες πληροφορίες;» Η παρεμβολή της ιδιωτικότητας επίσης εγείρεται και σε ζητήματα που αφορούν τη διαδικασία ελέγχου ασφαλείας και της σωματικής έρευνας προσώπων.

Οποιοδήποτε μέτρο που υιοθετείται που μπορεί να έχει επίπτωση στο δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, οφείλει να ακολουθεί την προβλεπόμενη νομοθεσία. Αυτό σημαίνει ότι κάθε έρευνα, παρακολούθηση ή συλλογή πληροφοριών ενός ατόμου θα πρέπει να εξουσιοδοτείται από το νόμο. Η έκταση στην οποία αυτό συμβαίνει, δεν πρέπει

να είναι αυθαίρετη, πράγμα που με τη σειρά του απαιτεί η νομοθεσία να μην είναι άδικη, απρόβλεπτη ή παράλογη. Η νομοθεσία που επιτρέπει τις παραπάνω ενέργειες θα πρέπει να προσδιορίζει λεπτομερώς τις προϋποθέσεις που απαιτούνται ώστε η παρεμβολή να κινείται εντός των ορίων του νόμου. Αυτό βέβαια, δεν συνεπάγεται ότι η παρεμβολή αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια του κράτους μόνο, αφού κάθε περιορισμός δικαιώματος πρέπει να συμβαίνει ώστε να επιτυγχάνονται νόμιμοι σκοποί διατηρώντας την αρχή της αναλογικότητας. Αναφορά πρέπει αν γίνει φυσικά και στη «θετική» υποχρέωση του κράτους που είναι να προστατεύει τα άτομα που βρίσκονται στη δικαιοδοσία του από αυθαίρετη άσκηση τέτοιων μέτρων. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Klass κ. Γερμανίας*,⁴⁹ οποιοδήποτε σύστημα μυστικής παρακολούθησης που διεξάγεται από το κράτος, θα πρέπει να συνοδεύεται από επαρκείς και αποτελεσματικές εγγυήσεις κατά της κατάχρησης. Κατά τη διαδικασία συλλογής προσωπικών δεδομένων ενός ατόμου, θα πρέπει πάντοτε να διασφαλίζεται ότι οι τα δεδομένα αυτά θα παραμείνουν προστατευμένα από παράνομη ή αυθαίρετη πρόσβαση, δημοσιοποίηση ή γενικότερη χρήση.

Τέλος, οι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα δικαιώματα του ανθρώπου και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας διακηρύσσουν ότι *«εντός του πλαισίου της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, της περισυλλογής και εξέτασης προσωπικών δεδομένων από οποιαδήποτε αρμόδια αρχή στον τομέα της κρατικής ασφάλειας μπορεί να παρεμποδίσει τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής αν και μόνο εάν η συλλογή και επεξεργασία: i) διέπονται από κατάλληλες διατάξεις του εσωτερικού δικαίου, ii) είναι ανάλογες προς τον σκοπό για τον οποίο πραγματοποιήθηκε η συλλογή και η επεξεργασία και iii) μπορούν να υπόκεινται σε εποπτεία από ανεξάρτητη εξωτερική εξουσία.»*⁵⁰

⁴⁹ ΕΔΔΑ. *Klass κ. Γερμανίας*. 6.9.1978. παρ. 50

⁵⁰ Council of Europe: Committee of Ministers, 2002. *Guidelines on human rights and the fight against terrorism* available at: <http://www.refworld.org/docid/47fdfb220.html>

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ: Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ

Στις 7 Δεκεμβρίου του 2005 η Louise Arbour, Υπατος Αρμοστής των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, εξέφρασε την ανησυχία της σχετικά με τις εθνικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και την ενδεχόμενη απειλή που αποτελούσαν για ένα βασικό ανθρώπινο δικαίωμα, την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης:

« Η απόλυτη απαγόρευση των βασανιστηρίων, ο ακρογωνιαίος λίθος του διεθνούς οικοδομήματος για τα ανθρώπινα δικαιώματα, δέχεται επίθεση. Η αρχή που κάποτε θεωρούνταν ακλόνητη – το έμφυτο δικαίωμα στην σωματική ακεραιότητα και την αξιοπρέπεια του ατόμου – πέφτει θύμα του επονομαζόμενου “Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας”»⁵¹

1. Νομική κατοχύρωση της απαγόρευσης των βασανιστηρίων

Η απαγόρευση της υποβολής σε βασανισμό και σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας είναι μια παγιωμένη αρχή που διασφαλίζεται από το διεθνές δίκαιο.

i. Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο (ΔΑΔ)

Το ΔΑΔ, το δίκαιο του πολέμου ή αλλιώς το δίκαιο των ένοπλων συρράξεων, εξηγεί αναλυτικά τις ευθύνες των κρατών και των μη-κρατικών φορέων σε καταστάσεις ένοπλων συγκρούσεων. Είναι μια δέσμη κανόνων που έχουν ως σκοπό να περιορίσουν τον αντίκτυπο των ενόπλων συρράξεων σε αμάχους. Βασίζεται στην Τέταρτη Συνθήκη

⁵¹ Arbour, L., 2005. Human Rights Day – Statement by UN High Commissioner for Human Rights Louise Arbour. New York: United Nations High Commissioner for Human Rights.

της Γενεύης του 1949 και σχετίζεται με την Προστασία των Αμάχων σε Καιρό Πολέμου και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977.

Εδώ αξίζει να σημειωθεί πως το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το ΔΑΔ διαχωρίζονται και δεν πρέπει να συγχέονται. Παρόλο που βασικός σκοπός και των δύο είναι η προστασία των ελευθεριών των ατόμων, αποτελούν δύο διακριτά σώματα δικαίου. Το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ισχύει για όλα τα άτομα που βρίσκονται στη δικαιοδοσία του οικείου κράτους κατά τη διάρκεια ειρήνης καθώς και σε ένοπλη σύγκρουση, ενώ το ΔΑΔ εφαρμόζεται σε περιόδους ένοπλης σύγκρουσης⁵².

Οι Συνθήκες της Γενεύης

Το 1862, ο Ερρίκος Ντυνάν, στο βιβλίο του «Αναμνήσεις εκ Σολφερίνο» περιέγραψε την εμπειρία του στις φρικαλεότητες του πολέμου που τον οδήγησε να προτείνει την δημιουργία μιας μόνιμης ανθρωπιστικής οργάνωσης για την βοήθεια εν καιρώ πολέμου, και την δημιουργία μιας διακυβερνητικής συνθήκης. Το 1901 βραβεύθηκε με το Νόμπελ Ειρήνης καθώς θεωρείται δημιουργός του Ερυθρού Σταυρού και εισηγητής των Συνθηκών της Γενεύης.

Αν και οι Συνθήκες αναφέρονται ως «Συνθήκη της Γενεύης του 1949», έχουν υιοθετηθεί τέσσερις. Η Πρώτη Σύμβαση της Γενεύης για τη βελτίωση της τύχης των τραυματιών και των ασθενών στις ένοπλες δυνάμεις που βρίσκονται σε εκστρατεία υιοθετήθηκε το 1864, η Δεύτερη Σύμβαση για τη βελτίωση της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των ενόπλων δυνάμεων που βρίσκονται στη θάλασσα το 1906, η Τρίτη Σύμβαση για τη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου το 1929 και η Τέταρτη Σύμβαση για την προστασία των πολιτών σε καιρό πολέμου, 1949. Οι Συμβάσεις του 1949 τροποποιήθηκαν με τρία συμπληρωματικά πρωτόκολλα. Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I (1977) το οποίο αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο II (1977) το οποίο αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων μη διεθνών ενόπλων συγκρούσεων και Συμπληρωματικό

⁵² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014. *Ενημερωτικό φυλλάδιο ECHO – Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*. [pdf]. Διαθέσιμο σε: http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/ihl_el.pdf

Πρωτόκολλο III (2005) το οποίο αναφέρεται στην υιοθέτηση ενός Πρόσθετου Διακριτικού Εμβλήματος.

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων συγκεκριμένα, διασφαλίζεται από αρκετά άρθρα των Συμβάσεων αλλά και των Συμπληρωματικών Πρωτοκόλλων. Πιο συγκεκριμένα το άρθρο 3 «ένοπλες συρράξεις ουχί διεθνούς χαρακτήρα» παρ. 1α και 1γ αναφέρουν πως απαγορεύονται «προσβολαί κατά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας, ιδίως ο φόνος υφ' όλους αυτούς τους τύπους, ο ακρωτηριασμός, η σκληρά μεταχειρίσις και τα παντός είδους βασανιστήρια» και «αι προσβολαί κατά της ανθρώπινης αξιοπρεπείας και ειδικώς η ταπεινωτική και εξευτελιστική μεταχειρίσις»⁵³. Από άρθρο 12 της Πρώτης και της Δεύτερης Συνθήκης *«απαγορεύεται αυστηρά οποιαδήποτε προσβολή κατά της ζωής ενός ανθρώπου, ειδικότερα δεν θα δολοφονούνται, δε θα εξοντώνονται, δε θα υποβάλλονται σε βασανιστήρια ή ανθρώπινα πειράματα και δε θα μείνουν χωρίς ιατρική φροντίδα»*⁵⁴ από τα άρθρα 17 *«κανένας σωματικός ή ψυχικός βασανισμός, ούτε οποιαδήποτε άλλη μορφή εξαναγκασμού μπορεί να επιβληθεί στους αιχμαλώτους πολέμου»*⁵⁵ και 87 της Τρίτης Συνθήκης *«η συλλογική τιμωρία για προσωπικές πράξεις, σωματικές τιμωρίες, φυλάκιση σε χώρους χωρίς το φως της ημέρας, και γενικά οποιαδήποτε μορφή βασανισμού ή σκληρότητας απαγορεύεται»*⁵⁶, το άρθρο 32 της Τέταρτης Σύμβασης *«»*⁵⁷, το άρθρο 75 παρ.2 2α και 2^ε του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου (I), το άρθρο 4 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου (II). Κατά τα άρθρα 50, 51, 130 και 147 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου(I) η χρήση βασανιστηρίων σε ένοπλη σύρραξη θεωρείται κατάφωρη παραβίαση του δικαιώματος. Τέλος, κατά το άρθρο 85 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου(I), η παραβίασή του συνιστά έγκλημα πολέμου.

⁵³ N. 3481/1955

⁵⁴ *Final Record of the Diplomatic Conference of Geneva of 1949*, Bern: Federal Political Department. Vol.1 σελ. 225-242

⁵⁵ *Final Record of the Diplomatic Conference of Geneva of 1949* ό.π σελ 243-296

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ The Geneva Conventions of August 12, 1949, International Committee of the Red Cross, Geneva, σελ 153-221.

ii. **Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε Παγκόσμιο και Περιφερειακό επίπεδο**

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας προστατεύεται επιπλέον από το Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τόσο σε περιφερειακό όσο σε Παγκόσμιο επίπεδο.

Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Στις 24 Οκτωβρίου του 1945, επακόλουθο της λήξης του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ήταν η δημιουργία του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, ενός διεθνούς οργανισμού παγκόσμιας εμβέλειας. Ιδρύθηκε από πενήντα μία χώρες οι οποίες δεσμεύτηκαν να διατηρήσουν την ειρήνη μέσα από διεθνή συνεργασία και συλλογική ασφάλεια και σήμερα αποτελείται πια από εκατό ενενήντα δύο μέλη.

Στις 10 Δεκεμβρίου του 1948, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και αποτελείται από τριάντα άρθρα. Σύμφωνα με το άρθρο 5 της Διακήρυξης, «Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε σκληρή, απάνθρωπη, ταπεινωτική μεταχείριση ή ποινή.»⁵⁸

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠ)

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR) υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 16 Δεκεμβρίου του 1966. Το Σύμφωνο τέθηκε σε εφαρμογή στα κράτη μέλη δέκα χρόνια αργότερα, το 1976.

Σύμφωνα με το άρθρο 7, που βρίσκεται στο τρίτο μέρος του ΔΣΑΠ, «Κανείς δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινές ή μεταχειρίσεις σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές. Ειδικότερα, απαγορεύεται η υποβολή προσώπου, χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεσή του σε ιατρικό ή επιστημονικό πείραμα»⁵⁹. Σε αρκετές περιπτώσεις η

⁵⁸ Johnson, G. and Symonides, J. 1994. *The Universal Declaration of Human Rights. 45th Anniversary 1948-1993*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

⁵⁹Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. United Nations Treaty Series, vol. 999, σελ. 171

επιτροπή ΔΣΑΠ δεν προχωρά στον διαχωρισμό των τεσσάρων εννοιών -βασανισμός, σκληρή, απάνθρωπη, και ταπεινωτική μεταχείριση- και απλά αποφαινεται εάν έχει παραβιαστεί στην εκάστοτε περίπτωση το άρθρο 7.

Σύμβαση Κατά Των Βασανιστηρίων Και Άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (UNCAT)

Υιοθετήθηκε και άνοιξε για υπογραφή, κύρωση και προσχώρηση με την από 10 Δεκεμβρίου 1984 απόφαση 39/46 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών και τέθηκε σε ισχύ στις 26 Ιουνίου 1987.

Στο άρθρο 1 αυτής της Σύμβασης, ο όρος «βασανιστήρια» σημαίνει κάθε πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη επιβάλλονται με πρόθεση σ' ένα πρόσωπο, με σκοπό ιδίως να αποκτηθούν απ' αυτό ή από τρίτο πρόσωπο πληροφορίες ή ομολογίες, να τιμωρηθεί για μια πράξη που αυτό ή τρίτο πρόσωπο έχει διαπράξει ή είναι ύποπτο ότι την έχει διαπράξει, να εκφοβηθεί ή εξαναγκασθεί αυτός ή τρίτο πρόσωπο, ή για κάθε άλλο λόγο που βασίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής, εφ' όσον ένας τέτοιος πόνος ή οδύνη επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή κάθε πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή τη συναίνεση ή την ανοχή του. Δεν περιλαμβάνονται ο πόνος ή η οδύνη που προέρχονται μόνον από πράξεις συμφυείς ή παρεμπόπτουσες προς νόμιμες κυρώσεις.

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ορίζει τα βασικά δικαιώματα που πρέπει να σέβονται η Ένωση και τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου. Συνιστά ένα νομικά δεσμευτικό μέσο, το οποίο δημιουργήθηκε προκειμένου να αναγνωρίζεται ρητά και να προβάλλεται ο ρόλος των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην έννομη τάξη της Ένωσης.

Το δικαίωμα της απαγόρευσης των βασανιστηρίων εμπεριέχεται στη πρώτη κατηγορία του Χάρτη⁶⁰. Ο Τίτλος Ι (“Αξιοπρέπεια”) προστατεύει τα δικαιώματα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τη ζωή και την ακεραιότητα του προσώπου και επιβεβαιώνει την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της δουλείας. Συγκεκριμένα το Άρθρο 4 αναφέρει πως “Κανείς δε μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση”. Το δικαίωμα του άρθρου 4 αντιστοιχεί στο προβλεπόμενο από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, το οποίο έχει την ίδια ακριβώς διατύπωση. “Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελιστικές”. Κατ’ εφαρμογή του άρθρου 52, παράγραφος 3 του Χάρτη, το άρθρο αυτό έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ.

Συνοπτικά, το Άρθρο 4 του Χάρτη εκφράζει τον πυρήνα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του δικαιώματος στην προσωπική ακεραιότητα. Είναι αυτονόητο επομένως να υποστηρίζεται ότι η τήρηση αυτού του άρθρου συνιστά την καθοριστική διαφορά ανάμεσα σε δημοκρατικά και απολυταρχικά καθεστώτα. Για αυτόν τον λόγο είναι επιτακτική η ανάγκη δυναμικής ερμηνείας του με προσφυγή τόσο στην νομολογία του ΕΔΔΑ όσο και στην πρακτική άλλων διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων, όπως η Επιτροπή Πρόληψης Βασανιστηρίων, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ και ο Ειδικός Απεσταλμένος του ΟΗΕ για τα Βασανιστήρια. Επίσης, η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων μια σειράς οργάνων, όπως η Frontex, η Europol, η Eurojust και των αρχών που εκτελούν το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, φέρνει συνεχώς το άρθρο 4 στο προσκήνιο. Αναμφίβολα, η επέκταση κατά κύριο λόγο του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, χώρου ιδιαίτερα κρίσιμου για το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οδηγεί και στην επέκταση εφαρμογής του Χάρτη. Με βάση τα παραπάνω, κρίνεται απαραίτητο να διασφαλισθεί η ύπαρξη αποτελεσματικών ενδίκων βοηθημάτων και η πρόσβαση στη δικαιοσύνη ώστε οι εγγυήσεις που παρέχει το άρθρο 4 να παραμένουν σταθερά σημεία αναφοράς μέσα σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

⁶⁰ Τζέμος, Β., 2015. *Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ*. Νομική Βιβλιοθήκη

ΕΠΒ (CPT) και Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας⁶¹

Ο πλήρης τίτλος της ΕΠΒ είναι «Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας» και περιέχει δύο σημαντικά χαρακτηριστικά. Πρώτον, ότι η αρμοδιότητα της καλύπτει τον ευρωπαϊκό χώρο και δεύτερον ότι δεν περιορίζεται μόνον στα «βασανιστήρια», αλλά επίσης σε μια ποικιλία καταστάσεων που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία. Η Επιτροπή οργανώνει επισκέψεις σε χώρους κράτησης για να εκτιμήσει την μεταχείριση των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους. Τέτοιους χώρους συνιστούν οι φυλακές, τα σωφρονιστικά καταστήματα κράτησης νέων, τα αστυνομικά τμήματα, τα κέντρα κράτησης μεταναστών, τα ψυχιατρικά νοσοκομεία. Οι αντιπροσωπεΐες της επιτροπής έχουν απεριόριστη πρόσβαση στους χώρους κράτησης και συνομιλούν με άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους κατ' ιδίαν. Μετά από κάθε επίσκεψη, η Επιτροπή αποστέλλει στο ενδιαφερόμενο Κράτος λεπτομερή έκθεση. Η έκθεση αυτή περιλαμβάνει τα ευρήματα της Επιτροπής και τις συστάσεις, τα σχόλια και αιτήματα της για πληροφορίες. Η ΕΠΒ επίσης ζητεί λεπτομερή απάντηση για τα ζητήματα που εγείρονται στην έκθεσή της. Οι εκθέσεις και οι απαντήσεις σε αυτές συναποτελούν μέρος ενός συνεχή διαλόγου ανάμεσα την Επιτροπή και τα Κράτη.

Η ΕΠΒ ιδρύθηκε από την «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας» του Συμβουλίου της Ευρώπης που τέθηκε σε ισχύ το 1989. Βασίζεται πάνω στο Άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που προβλέπει ότι «Κανείς δεν πρέπει να υφίσταται βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία». Η ΕΠΒ δεν είναι διερευνητικό όργανο, αποτελεί μη-δικαιοδοτικό προληπτικό μηχανισμό που προστατεύει άτομα τα οποία στερούνται της ελευθερίας τους από τα βασανιστήρια και άλλες μορφές κακής μεταχείρισης. Συνεπώς συμπληρώνει την δικαστική εργασία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

⁶¹ Council of Europe. CPT. Διαθέσιμο στο: <https://www.coe.int/el/web/cpt/about-the-cpt>

Αμερικανική Σύμβαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Πρόκειται για μια ειδική σύμβαση που συνάφθηκε από τον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών και που τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 1978. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων αναφέρεται στο άρθρο 5 «Δικαίωμα στην ανθρώπινη μεταχείριση», παρ.2 «Κανείς δεν πρέπει να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική τιμωρία ή μεταχείριση. Όλα τα άτομα που στερούνται την ελευθερία τους πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό για την εγγενή αξιοπρέπεια του ανθρώπου».

Ο Χάρτης της Banjul για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των λαών

Η διάσκεψη των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας υιοθέτησε τον Ιούνιο του 1981 τον Χάρτη της Banjul για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των λαών. Τέθηκε σε ισχύ στις 21 Οκτωβρίου του 1986 και έχει επικυρωθεί από σαράντα χώρες.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Χάρτη « Κάθε άτομο θα έχει το δικαίωμα για σεβασμό της αξιοπρέπειάς του που είναι εγγενής σε ένα άτομο και για την αναγνώρισή του ως νομικό πρόσωπο. Όλες οι μορφές της εκμετάλλευσης και της υποβάθμισης του ανθρώπου, ιδιαίτερα της σκλαβιάς, του εμπορίου σκλάβων, τα βασανιστήρια, η σκληρή , απάνθρωπη και εξευτελιστική τιμωρία ή μεταχείριση απαγορεύονται ρητά»⁶²

⁶² African Charter on Human and Peoples Rights <http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/01/African-Charter-on-Human-and-Peoples-Rights.pdf>

2. Ενσωμάτωση της απαγόρευσης των βασανιστηρίων στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 3 ΕΣΔΑ

Απαγόρευση των βασανιστηρίων

«Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθῆ εἰς βασάνους οὔτε εἰς ποινάς ἢ μεταχειρίσιν ἀπανθρώπων ἢ ἐξευτελιστικάς.»

Ἡ απαγόρευση τῶν βασανιστηρίων καὶ τῆς ἀπάνθρωπης ἢ ἐξευτελιστικῆς μεταχείρισης ἢ τιμωρίας, ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τῆς θεμελιώδους ἀξίης τῶν δημοκρατικῶν κοινωνιῶν τῆς Ἑυρώπης, καὶ ὄχι μόνο. Τα βασανιστήρια ἀποτελοῦν σοβαρὴ παραβίαση γιὰ τὴν σωματικὴ ἀκεραιότητα καὶ τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια καὶ χρῆζου ἀπόλυτη προστασία σὲ κάθε δημοκρατικὴ κοινωνία καθὼς ἡ ἐπίδρασή τους εἶναι διαβρωτικὴ γιὰ τὸ οἰκοδόμημα τοῦ κράτους δικαίου.

Τὸ ἀρθρο 3 ἀσκεῖται κατὰ τρόπο ἀπόλυτο καὶ, σύμφωνα με τὸ ἀρθρο 15. Παρ.2., χωρὶς καμία δυνατότητα παρέκκλισης οὔτε σὲ περίπτωση ἔκτακτης ἀνάγκης ὅπου ἀπειλεῖται ἡ ἐπιβίωση τοῦ ἔθνους. Ἡ υποβολὴ ἐνὸς ἀτόμου σὲ βασανιστήρια καὶ ἀπάνθρωπες ἢ ἐξευτελιστικὲς μεταχειρίσεις καὶ τιμωρίες ἀπαγορεύονται ρητὰ ἀπὸ τὴ Σύμβαση. Τα κράτη- μέλη τῆς Σύμβασης ἔχου διπλὴ υποχρέωση πρὸς τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἀρθρου. Οἱ ἐθνικὲς ἀρχὲς δεσμεύονται ὄχι μόνο νὰ ἀπέχου ἀπὸ τὴν ἀπὸ κάθε εἶδους κακομεταχείριση τῶν ἀτόμων πὸν υπάγουται στὴ δικαιοδοσία τους ἀλλὰ καὶ νὰ προστατεύου με κάθε μέσο τὴν σωματικὴ ἀκεραιότητα τῶν ἀτόμων πὸν στεροῦνται τὴν ἐλευθερία τους καθὼς καὶ νὰ λαμβάνου ἀποτρεπτικὰ μέτρα γιὰ τὴν ἀποφυγὴ υποβολῆς προσώπων πὸν υπάγουται στὴ δικαιοδοσία τους σὲ κακομεταχείριση, ἀκόμα καὶ ἀν αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τρίτους.⁶³ Γιὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναγνώριση μίης καταγγελλόμενης συμπεριφορᾶς ὡς καταπάτηση τοῦ Ἄρθρου 3, ἀπαιτεῖται ἡ ὑπαρξη ἐνὸς «ἐλάχιστου βαθμοῦ σοβαρότητας».⁶⁴ Ἡ συμπεριφορὰ δηλαδὴ, ἐμπίπτει στὸ πεδίο ἐφαρμογῆς ἢ ὄχι ὅταν γίνετα ἐξέταση στὰ πραγματικὰ περιστατικὰ τῆς ὑπόθεσης πὸν περιλαμβάνου τὸ

⁶³ Σισιλιάνος, Λ-Α., ὄ.π, σελ. 100

⁶⁴ Σισιλιάνος, Λ-Α., ὄ.π, σελ. 100

είδος και η διάρκεια της μεταχείρισης, τις σωματικές και πνευματικές επιπτώσεις καθώς και σε ορισμένες περιπτώσεις, το φύλο, την ηλικία και την κατάσταση της υγείας του θύματος.

Λόγω της ιδιαιτερότητας του συγκεκριμένου δικαιώματος και επειδή οι περισσότερες περιπτώσεις υπό εξέταση αφορούν πράξεις της αστυνομίας, του στρατού ή των σωφρονιστικών αρχών, το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι η καταφυγή σε χρήση βίας είτε για σωφρονιστικούς λόγους είτε για καταστολή παράνομων ενεργειών πρέπει να είναι απολύτως απαραίτητη και όχι υπερβολική. Να συμβαδίζει δηλαδή σε ένταση με τις εκάστοτε ανάγκες και να μην ασκείται σε υπερβολικό βαθμό. Η καταφυγή σε χρήση υπερβολικής φυσικής βίας κρίνεται καταδικαστέα ως παραβίαση του δικαιώματος.

Η νομική προστασία του άρθρου 3 επεκτείνεται και στις συνθήκες κράτησης παρόλο που η στέρηση της ελευθερίας συνεπάγεται αναπόφευκτα πρόκληση οδύνης και ταπείνωσης. Πρόκειται όμως για ένα απαραίτητο γεγονός που δεν αποτελεί από μόνο του παραβίαση. Το σωφρονιστικό σύστημα του κάθε κράτους μέλους είναι υποχρεωμένο να οργανώνεται με τρόπο που να διασφαλίζει για τους κρατούμενους τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειάς τους και να μην τους υποβάλει σε συνθήκες ταπείνωσης που να υπερβαίνουν την οδύνη που ήδη προκαλεί η στέρηση της ελευθερίας τους.⁶⁵ Σύμφωνα με την υπόθεση *Peers κ. Ελλάδα*⁶⁶, το ΕΔΔΑ έκρινε για πρώτη φορά ότι και οι αντικειμενικά απαράδεκτες συνθήκες κράτησης όπως ο υπερπληθυσμός, η έλλειψη φωτισμού και αερισμού, οι κακές συνθήκες υγιεινής και οι προβληματική πρόσβαση στις τουαλέτες, επιφέρουν κατάφωρη παραβίαση του δικαιώματος καθώς προκαλούν στους κρατούμενους αισθήματα απελπισίας και κατωτερότητας.

Η νομολογία του ΕΔΔΑ κατοχυρώνει επιπλέον την προστασία από δυνητικές παραβιάσεις του άρθρου 3 όπως συνιστά σε κάποιες περιπτώσεις η εφαρμογή μέτρων έκδοσης ή απέλασης. Σε περίπτωση ύπαρξης εύλογης υπόνοιας ότι ο υπό απέλαση αλλοδαπός κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση στη χώρα προορισμού, το κράτος μέλος έχει την υποχρέωση να μην

⁶⁵ Ibid., σελ. 107

⁶⁶ ΕΔΔΑ, *Peers κ. Ελλάδα*, 19.4.2001,

προχωρήσει στην απέλαση. Η υποχρέωση επιβάλλεται και στην περίπτωση που υπάρχει σοβαρός ιατρικός λόγος.⁶⁷

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων αποτελεί κανόνα *jus cogens* όπως κρίθηκε στην υπόθεση *Al-Adsani κ. Ηνωμένου Βασιλείου*⁶⁸. Συνιστά επίσης έγκλημα πολέμου σύμφωνα με το άρθρο 75 παρ. 2 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου του 1977 των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ενόπλων συρράξεων, καθώς και έγκλημα κατά της ανθρωπότητας σύμφωνα με το άρθρο 7 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Πρόκειται συνεπώς για μια απόλυτη απαγόρευση η οποία αφορά όλα τα φυσικά πρόσωπα ανεξαιρέτως και κατέχει ειδική θέση στο διεθνές σύστημα προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου. Σε κάθε περίπτωση, είναι απαραίτητο ένα ελάχιστο επίπεδο πόνου ή, σύμφωνα με την καθιερωμένη έκφραση, ένας «ελάχιστος βαθμός σοβαρότητας» της κακομεταχείρισης *Ιρλανδία κ. Ηνωμένου Βασιλείου*⁶⁹. Ως πόνος δε θεωρείται μόνο σωματικός αλλά και ψυχικός, οι εικονικές εκτελέσεις και οι απειλές (σεξουαλικής) βίας εναντίον κάποιου ή μελών της οικογένειάς του, οι οποίες δύνανται να εξισωθούν με βασανιστήρια. Η χρήση, κατά τη διεξαγωγή ανακρίσεων, μεθόδων όπως τα χτυπήματα, το ηλεκτροσόκ, το κάψιμο, το κρέμασμα, ο βιασμός, ο εικονικός πνιγμός και ο ακρωτηριασμός, η υποχρεωτική γύμνια, η παρατεταμένη απομόνωση, η στέρηση ύπνου και η έκθεση σε θόρυβο και υψηλές θερμοκρασίες συνιστά κλασική περίπτωση βασανιστηρίων. Απάνθρωπη είναι μια ποινή ή μεταχείριση όταν ελλείπει οποιοδήποτε στοιχείο του ως άνω ορισμού, ιδίως όμως όταν ελλείπει ο επιδιωκόμενος σκοπός ή ο προκαλούμενος πόνος είναι μικρότερης σχετικά έντασης. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, η θανατική ποινή μπορεί υπό προϋποθέσεις να αποτελέσει απάνθρωπη ποινή *Soering κ. Ηνωμένου Βασιλείου*⁷⁰.

Σύμφωνα με το άρθρο 15 της ΕΣΔΑ, «εν περιπτώσει πολέμου ή ετέρου δημόσιου κινδύνου απειλούντος την ζωήν του έθνους έκαστον υψηλόν συμβαλλόμενον μέρος

⁶⁷ *Ibid.*, σελ. 119-120

⁶⁸ ΕΔΔΑ. *Al-Adsani κ. Ηνωμένου Βασιλείου*, 21.11.2001

⁶⁹ ΕΔΔΑ. *Ιρλανδία κ. Ηνωμένου Βασιλείου*, 19.1.1998

⁷⁰ ΕΔΔΑ. *Soering κ. Ηνωμένου Βασιλείου*. 7.08.1989

δύναται να λάβη μέτρα κατά παράβασιν των υπό της παρούσης Συμβάσεως προβλεπομένων υποχρεώσεων, εν τω απαιτούμένω υπό της καταστάσεως απολύτως αναγκαίω ορίω και υπό τον όρον όπως τα μέτρα ταύτα μη αντιτίθενται εις τας άλλας υποχρεώσεις τας απορρεούσας εκ του διεθνούς δικαίου»⁷¹, τα κράτη μέλη της Σύμβασης έχουν το δικαίωμα παρέκκλισης σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Αυτή η παρέκκλισης όμως, δεν εφαρμόζεται σε όλα τα άρθρα της Σύμβασης. Η παρ.2 του άρθρου 15 δηλώνει πως «η προηγούμενη διάταξις ουδεμίαν επιτρέπει παράβασιν του άρθρου 2, ειμή δια την περίπτωσιν θανάτου συνεπεία κανονικών πολεμικών πράξεων, ή των άρθρων 3, 4 (παρ.1) και 7. Αυτό σημαίνει πως σε καμία υπόθεση παραβίασης του άρθρου 3, το κράτος μέλος δε μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 15.

Οι υποθέσεις που έχει εκδικάσει το ΕΔΔΑ, που αφορούν το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ είναι ουκ ολίγες. Παρακάτω θα γίνει παράθεση υποθέσεων στις οποίες υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 σε σχέση με άτομα που έχουν κατηγορηθεί για εμπλοκή σε τρομοκρατικές επιθέσεις και που θεωρούνται δημόσιος κίνδυνος.

Ιρλανδία κ. Ηνωμένου Βασιλείου. ⁷²

Από τον Αύγουστο του 1971 ως τον Δεκέμβριο του 1975, οι αρμόδιες αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου άσκησαν μια σειρά από «εξωδικαστικές» πρακτικές για συλλήψεις, κρατήσεις και φυλάκιση στη Βόρεια Ιρλανδία. Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορά την καταγγελία της Ιρλανδικής Κυβέρνησης περί του εύρους εφαρμογής και εκτέλεσης των συγκεκριμένων πρακτικών και πιο συγκεκριμένα για ένα συγκεκριμένο μέτρο, της ψυχολογικές τεχνικές ανάκρισης.

Κατά την εκδίκαση της υπόθεσης το ΕΔΔΑ δήλωσε ότι οι πρακτικές που χρησιμοποιήθηκαν προκάλεσαν στους κρατούμενους έντονο σωματικό και ψυχολογικό πόνο και αποφάνθηκε πως στην συγκεκριμένη υπόθεση υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 «απαγόρευση των βασανιστηρίων». Ωστόσο, στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε πως οι «πέντε τεχνικές» ανάκρισης που χρησιμοποιήθηκαν από τις βρετανικές

⁷¹ Σισιλιάνος, Λ-Α., σελ.526

⁷² ΕΔΔΑ, *Ιρλανδία κ. Ηνωμένου Βασιλείου*, 18.1.1978

στρατιωτικές δυνάμεις δεν μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως βασανιστήρια. Έκρινε όμως ότι οι επίμαχες τεχνικές της κάλυψης της κεφαλής με κουκούλα, η ορθοστασία σε τοίχο, η υποβολή σε έντονο θόρυβο, η αποστέρηση ύπνου και η ανεπαρκής σίτιση, αποτελούν απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Επιπλέον, δε βρήκε καμία παραβίαση του άρθρου 5 «δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια», ούτε του άρθρου 14 «απαγόρευση των διακρίσεων».

Aksoy κ. Τουρκίας⁷³

Ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι η κράτησή του το 1992, σχετικά με την υποψία ότι βοηθούσε και εξωθούσε τους τρομοκράτες της PKK(Worker's Party of Kurdistan), ήταν παράνομη και ότι είχε υποστεί σκληρά βασανιστήρια και συγκεκριμένα το «παλαιστινιακό κρέμασμα» που του προκάλεσε παραλυσία των άνω άκρων. Το «παλαιστινιακό κρέμασμα είναι μια πολύ σκληρή τακτική βασανισμού κατά την οποία το θύμα γδύνεται, δένεται πισθάγκωνα και κρεμιέται από τα μπράτσα.

Το Δικαστήριο αποφάσισε, πως δεδομένου ότι η μεταχείριση που δέχτηκε ο αιτών ήταν τόσο σοβαρής και σκληρής φύσεως που μπορεί να χαρακτηριστεί ως βασανιστήριο, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης. Πρόσθεσε επίσης πως υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 «δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια» και του άρθρου 13 «δικαίωμα πραγματικής προσφυγής» της Σύμβασης.

Martinez Sala κ. Ισπανίας⁷⁴

Λίγο πριν την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων στη Βαρκελώνη, οι αιτούντες, οι οποίοι θεωρούνταν ύποπτοι για υποστήριξη του κινήματος για την ανεξαρτησία της Καταλονίας, συλλήφθηκαν από την Guardia Civil για σύνδεση στην έρευνα σχετικά με τρομοκρατικές ενέργειες. Κατήγγειλαν ότι υποβλήθηκαν σε σωματικά και ψυχικά βασανιστήρια και σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και κατά τη σύλληψής

⁷³ ΕΔΔΑ, *Aksoy κ. Τουρκίας*. 18.12.1996

⁷⁴ ΕΔΔΑ, *Martinez Sala κ. Ισπανίας*. 2.11.2004

τους, και όσο κρατούνταν στην Καταλονία και στα κεντρικά της Guardia Civil στη Μαδρίτη. Ισχυρίστηκαν περαιτέρω ότι οι έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από τις εθνικές αρχές δεν ήταν αποτελεσματικές ούτε διεξοδικές.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης όσο αφορά τους ισχυρισμούς των αιτούντων περί σκληρής μεταχείρισης, αλλά έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 εξαιτίας της αδυναμίας διεξαγωγής αποτελεσματικής επίσημης διερεύνησης των ισχυρισμών.

Öcalan κ. Τουρκίας⁷⁵

Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορά, μεταξύ άλλων, τις συνθήκες μεταφοράς από την Κένυα στην Τουρκία και την επακόλουθη κράτηση στη νήσο İmralı του Abdullah Öcalan, πρώην αρχηγού της PKK, μιας παράνομης οργάνωσης, που είχε δικαστεί σε θάνατο για ενέργειες που στόχευαν στην απόσχιση μέρους του τουρκικού εδάφους. Ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι οι συνθήκες υπό τις οποίες κρατούνταν στη φυλακή İmralı ανέρχονται σε απάνθρωπη μεταχείριση.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης όσο αφορά τις συνθήκες κράτησης στη φυλακή İmralı. Παράλληλα, συμφώνησε με τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, ότι δηλαδή οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις που θα είχε η σχετική κοινωνική απομόνωση του αιτούντα θα πρέπει να μετριαστεί προσφέροντάς του πρόσβαση στις ίδιες εγκαταστάσεις όπως και στους άλλους κρατούμενους ύψιστης ασφαλείας στην Τουρκία. Ωστόσο το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι γενικές συνθήκες στις οποίες κρατούνταν ο αιτών, δεν είχαν φτάσει το ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας που απαιτείται για να θεωρηθεί μια μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική εντός της σημασίας του άρθρου 3 της Σύμβασης.

⁷⁵ ΕΔΔΑ, *Öcalan κ. Τουρκίας*, 12.5.2005

Ramirez Sanchez κ. Γαλλίας⁷⁶

Γνωστός ως “Carlos the Jackal, ο αιτών θεωρούνταν, κατά τη διάρκεια του ’70, ο πιο επικίνδυνος τρομοκράτης στον κόσμο και κατήγγειλε στο Δικαστήριο την οκτάχρονη απομόνωσή του μετά την καταδίκη του για συνεργία σε τρομοκρατικές ενέργειες.

Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης σχετικά με το χρονικό διάστημα για το οποίο κρατήθηκε σε απομόνωση. Παρόλο που το Δικαστήριο συμφώνησε με τις ανησυχίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, σχετικά με τις πιθανές μακροχρόνιες επιπτώσεις που θα μπορούσε να επιφέρει η απομόνωση στον αιτούντα, έκρινε ότι, λαμβάνοντας υπόψη συγκεκριμένα τον χαρακτήρα και την επικινδυνότητά του, οι συνθήκες στις οποίες κρατούνταν ο αιτών δεν είχαν φτάσει τον ελάχιστον βαθμό σοβαρότητας ώστε να αποτελέσει παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο αποφάσισε επιπλέον, ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης «δικαίωμα πραγματικής προσφυγής», λαμβάνοντας υπόψη την απουσία μέτρων αποκατάστασης στη γαλλική νομοθεσία που θα επέτρεπαν στον αιτούντα να διεκδικήσει τη μείωση της κράτησής του σε απομόνωση.

Frérot κ. Γαλλίας⁷⁷

Ο προσφεύγων της συγκεκριμένης υπόθεσης ήταν πρώην μέλος της ακροαριστερής οργάνωσης “Action Directe”, καταδικάστηκε το 1995 σε τριάντα χρόνια φυλάκισης λόγω, μεταξύ άλλων, της ανάμειξής του σε τρομοκρατικές ενέργειες. Κατήγγειλε ότι μέσα στη φυλακή υποβάλλονταν σε σωματικό έλεγχο με αφαίρεση ρούχων.

Το Δικαστήριο κατέληξε στο ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης. Δήλωσε συγκεκριμένα ότι το αίσθημα αυθαιρεσίας, το συναίσθημα κατωτερότητας και άγχους καθώς και το αίσθημα καταπάτησης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας που προκλήθηκαν από την υποχρέωση του ατόμου να γδυθεί εν παρουσία κάποιου άλλου ατόμου και η υποβολή σε οπτικό έλεγχο του πρωκτού, σε συνδυασμό με άλλα υπερβολικά «στενά» μέτρα που σχετίζονται με το συγκεκριμένο είδος σωματικού

⁷⁶ ΕΔΔΑ, Ramirez Sanchez κ. Γαλλίας 4.7.2006

⁷⁷ ΕΔΔΑ, Frérot κ. Γαλλίας 12.6.2007

ελέγχου, ξεπέρασαν τα επιτρεπτά όρια που είναι επακόλουθα του σωματικού ελέγχου στις φυλακές. Επιπλέον, η ταπείνωση που βίωσε ο αιτών επιδεινώθηκε από το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις στις οποίες αρνήθηκε να συμμορφωθεί με αυτά τα μέτρα, το αποτέλεσμα ήταν να μεταφέρεται σε κελί απομόνωσης.

Το Δικαστήριο επεσήμανε επίσης ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης «δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής – αλληλογραφία» ως προς την άρνηση, στα πλαίσια υπουργικής εγκυκλίου, της διαβίβασης γράμματος του κρατούμενου σε άλλον κρατούμενο καθώς και παραβίαση του άρθρου 13 «δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, ως προς της απουσία μέτρων αποκατάστασης της εθνικής νομοθεσίας που να επιτρέπει στον κρατούμενο να προχωρήσει σε ένσταση για την άρνηση διαβίβασης της αλληλογραφίας του.

Öcalan κ. Τουρκίας (no.2)⁷⁸

Όπως αναφέρθηκε και στην παραπάνω υπόθεση *Öcalan κ. Τουρκίας*, ο προσφεύγων, ιδρυτής του PKK, μιας παράνομης οργάνωσης, κατήγγειλε την αμετάκλητη φύση της καταδίκης του σε ισόβια φυλάκιση και για τις συνθήκες κράτησής του, συγκεκριμένα της κοινωνικής του απομόνωσης και του περιορισμούς επικοινωνίας με την οικογένειά του και τους δικηγόρους του, όσο κρατούντα στη φυλακή İmralı. Κατήγγειλε επίσης τους περιορισμούς στην επικοινωνία και στις επισκέψεις από τους συγγενείς του και τους δικηγόρους.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης ως προς τις συνθήκες κράτησης του αιτούντα μέχρι και τις 17 Νοεμβρίου 2009 και ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 ως προς τις συνθήκες κράτησης από εκείνη την ημερομηνία και έπειτα. Από τη μία πλευρά, εξετάζοντας ορισμένες διαστάσεις της υπόθεσης, όπως για παράδειγμα η έλλειψη διευκολύνσεων επικοινωνίας που θα ξεπερνούσαν την κοινωνική απομόνωση, σε συνδυασμό με τα συνεχή εμπόδια που συναντούσαν οι επισκέπτες του να αποκτήσουν πρόσβαση στη φυλακή, το Δικαστήριο αποφάσισε πως οι συνθήκες κράτησης του αιτούντα μέχρι και τις 17 Νοεμβρίου 2009 είχαν αποτελέσει απάνθρωπη μεταχείριση. Από την άλλη όμως, λαμβάνοντας υπόψη την άφιξη άλλων κρατουμένων στη συγκεκριμένη φυλακή και τις πιο συχνές επισκέψεις, το Δικαστήριο οδηγήθηκε στο

⁷⁸ ΕΔΔΑ, *Öcalan κ. Τουρκίας (no.2)* 18.3.2014

αντίθετο συμπέρασμα και αποφάσισε ότι από τις 17 Νοεμβρίου 2009 και έπειτα δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3.

Το Δικαστήριο έκρινε επιπλέον ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης «δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής», δεδομένου ότι η Τουρκική κυβέρνηση είχε βάσιμες υποψίες ότι ο αιτών μπορούσε να χρησιμοποιήσει την επικοινωνία με τον έξω κόσμο ώστε να έρθει σε επαφή με άλλα μέλη της PKK, οι περιορισμοί στο δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής δεν είχε υπερβεί τα απαραίτητα μέτρα για την πρόληψη εγκλημάτων και στις δημόσιας ασφάλειας.

Το Σενάριο “Ticking Bomb”

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το δικαίωμα που αφορά την απαγόρευση των βασανιστηρίων είναι ένα δικαίωμα απόλυτο, στο οποίο δεν υπάρχει δυνατότητα παρέκκλισης ούτε σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Αυτό δε σημαίνει πως στο δημόσιο διάλογο δεν ανακύπτει ανά καιρούς, και ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης μια συζήτηση σχετικά με την ηθική και νομική φύση του δικαιώματος της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και τον απόλυτο χαρακτήρα του καθώς και την πιθανότητα παρέκκλισης.

Κυρίαρχη θέση σε αυτόν τον διάλογο, κατέχει ένα «πείραμα σκέψης», μέσω του οποίου επιχειρείται η αμφισβήτηση της απόλυτης απαγόρευσης των βασανιστηρίων. Το σενάριο έχει ως εξής: Υποθέτουμε ότι ο δράστης μιας επικείμενης τρομοκρατικής επίθεσης, που θα έχει ως αποτέλεσμα τον θάνατο πολλών ανθρώπων, βρίσκεται στα χέρια των αρμόδιων αρχών και μόνο μέσω βασανισμού θα αποκαλύψει τις απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να αποφευχθεί η τρομοκρατική επίθεση. Το ερώτημα που προκύπτει λοιπόν είναι το αν αυτό το άτομο θα πρέπει να υποβληθεί σε βασανισμό. Αμέσως προκύπτουν και κάποια άλλα ερωτήματα. Είναι ηθικό να χρησιμοποιούνται βασανιστήρια σε εξαιρετικές περιπτώσεις; Η απαγόρευση θα συνεχίσει να ισχύει ως έχει ή θα πρέπει να συμπεριλάβει κάποια περιθώρια παρέκκλισης;

Το σενάριο έχει βασιστεί πάνω σε μια σειρά υποθέσεις, και όχι σε εμπειρικά δεδομένα, που είναι πολύ δύσκολο να συμβούν ταυτόχρονα σε πραγματικές καταστάσεις. Για να λειτουργήσει το σενάριο με επιτυχία στην πράξη, θα πρέπει να συνυπάρχουν παράλληλα οι παρακάτω προϋποθέσεις: i) θα πρέπει το άτομο που έχει συλληφθεί να κατέχει τις απαραίτητες πληροφορίες, ii) οι ανακριτές θα πρέπει να γνωρίζουν ότι ο συλληφθέντας έχει τις απαραίτητες πληροφορίες, iii) ο κατηγορούμενος θα πρέπει να ανακριθεί υπό την υποβολή του σε βασανιστήρια, iv) ο κατηγορούμενος δε θα μπορεί να ομολογήσει βάσει άλλου κινήτρου, v) ο κατηγορούμενος θα πει την αλήθεια, vi) ο κρατούμενος θα ομολογήσει εγκαίρως ώστε να προληφθεί η επικείμενη απειλή, vii) δεν υπάρχει κανένας άλλος τρόπος ώστε να εκμαιευθεί η ομολογία και viii) κανένα άλλο μέτρο δε μπορεί να ληφθεί ώστε να ματαιωθεί ο κίνδυνος.⁷⁹

Ο προφανής λόγος ύπαρξης και συζήτησης του παραπάνω σεναρίου είναι η προσπάθεια για νέες εναλλακτικές διόδους στο δίκαιο που να νομιμοποιούν λόγους παρέκκλισης της απόλυτης απαγόρευσης των βασανιστηρίων. Η νομιμοποίηση περιορισμών του απόλυτου δικαιώματος όμως θα προκαλούσε σίγουρα μια σειρά από επιπτώσεις. Η χρήση βασανιστηρίων θα μετατρέπονταν σε ένα σχετικό ζήτημα σκοπών και μέσων, ένα ζήτημα που θα εξεταζόταν κατά περίπτωση.

Ακόμα και σήμερα, στην Ευρώπη, παρά την ξεκάθαρη και απόλυτη απαγόρευση των βασανιστηρίων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, οι υποθέσεις που φτάνουν στο ΕΔΔΑ για παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης (όπως είδαμε και παραπάνω) είναι δεκάδες.

Το “Ticking Bomb Scenario” βασίζεται καθαρά πάνω στο θυμικό και τον φόβο της κοινής γνώμης. Το σενάριο έχει διατυπωθεί με τέτοιο παραπλανητικό τρόπο που προκαλεί ένα αίσθημα πανικού και μπορεί να βρει υποστηρικτές σε περιόδους κρίσης και έκτακτης ανάγκης. Υπάρχει ένας λόγος για τον οποίο η απαγόρευση των βασανιστηρίων έχει καταχωρηθεί ως απόλυτο δικαίωμα και ως κανόνα *jus cogens* και αυτό επειδή αποτελεί βασική έκφραση σεβασμού ως προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

⁷⁹ Commissioner for Human Rights, 2011. *Human Rights in Europe: no grounds for complacency*. Strasbourg: Council of Europe Publishing p. 223

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η τρομοκρατία συνιστά δίχως αμφιβολία ένα πολυσύνθετο και ταχύτατα εξελισσόμενο φαινόμενο που έχει αποκτήσει σημαντική θέση στο διεθνή διάλογο. Οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου προκάλεσαν παγκόσμιο συγκλονισμό που είχε ως φυσικό επακόλουθο την αφύπνιση όλων των κρατών παγκοσμίως για τη δράση έναντι στον κίνδυνο που απειλεί και υπονομεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την κοινωνία πολιτών, τις βάσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Σε αυτό τον συνεχή αγώνα για την καταπολέμηση του κινδύνου ωστόσο, υπάρχει ένα ζήτημα που έχει θεωρηθεί εμπόδιο στην επίτευξη της προστασίας. Αυτό για «εμπόδιο» είναι το οικοδόμημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αδίκως, κατά τη δική μου προσωπική άποψη, έχει ανακύψει ένα φαινομενικό δίλλημα, το δίλλημα μεταξύ της ελευθερίας και της ασφάλειας. Ας παρομοιάσουμε το δίλλημα με μια ζυγαριά (το σύμβολο της δικαιοσύνης). Από τη μία πλευρά τοποθετούμε την ελευθερία και από την άλλη την ασφάλεια. Όσο οι κυβερνήσεις και οι οργανώσεις λαμβάνουν μέτρα για την διασφάλιση και την προστασία των δικαιωμάτων κατά την υιοθέτηση αντιτρομοκρατικών πολιτικών, η ζυγαριά γέρνει και αποδυναμώνεται η ασφάλεια. Αντίστροφα, τα αντιτρομοκρατικά μέτρα που λαμβάνονται για την ενίσχυση και τη διατήρηση της παγκόσμιας ασφάλειας κάνουν τη ζυγαριά να γύρει προς την ασφάλεια. Η ζυγαριά όμως μπορεί να ισορροπήσει.

Οι δύο βασικές υποχρεώσεις ενός κράτους είναι ο σεβασμός προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η διασφάλιση της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας. Το Διεθνές Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εγκαθιδρύθηκε για να αποφευχθούν οι φρίκες του παρελθόντος και κάποια δικαιώματα κατοχυρώθηκαν ως απόλυτα ώστε να μην παραβιάζονται όταν επικρατεί φόβος, σύγχυση ή μίσος.

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων αποτελεί ένα δικαίωμα αδιαμφισβήτητο, ακλόνητο, αδιάβλητο. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι το ύψιστη αξία που οφείλει να προστατεύεται σε κάθε περίπτωση γιατί αποτελεί τη βάση τη σύγχρονης, δημοκρατικής κοινωνίας στην οποία ζούμε. Αποτελεί κανόνα *jus cogens* που σημαίνει ότι δε μπορεί να περιοριστεί και να υποβαθμιστεί σε καμία περίπτωση. Προστατεύεται όχι μόνο από το Διεθνές Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αλλά και από το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο που σημαίνει ότι ακόμα και σε περίπτωση πολέμου ή έκτακτης ανάγκης, δε μπορεί να παραβιαστεί. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων είναι απόλυτη ακόμα και στις πιο δύσκολες περιστάσεις όπως είναι η καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Δεν προβλέπει καμία εξαίρεση και δεν υπάρχει δυνατότητα παρέκκλισης ακόμα και αν απειλείται η επιβίωση του έθνους.

Όταν ένα πρόσωπο θεωρείται ύποπτο για τρομοκρατία, δεν πρέπει να του αφαιρούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα του και ιδίως αυτά που έχουν κριθεί απόλυτα. Κάποια δικαιώματα μπορούν να υποστούν παρέκκλιση σε συγκεκριμένες περιπτώσεις αλλά η

απαγόρευση των βασανιστηρίων είναι ένα απόλυτο δικαίωμα που δε μπορεί να παραβιαστεί σε καμία περίπτωση, ακόμα και αν ένα άτομο είναι ύποπτο για τρομοκρατία. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων θα πρέπει να προστατεύεται με κάθε κόστος. Τρόποι με τους οποίους μπορεί να διασφαλιστεί η απαγόρευση είναι η δημιουργία ενός πιο ισχυρού νομικού πλαισίου που θα προβλέπει ισχυρές κυρώσεις για τα κράτη και τα πρόσωπα που παραβιάζουν την απόλυτη απαγόρευση. Διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ μπορούν μέσω καμπανιών και ενημερώσεων να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη σχετικά με τον σεβασμό των δικαιωμάτων ακόμα και προς πρόσωπα που ίσως θεωρούνται επικίνδυνα για τη δημόσια ασφάλεια. Ειδικές επιτροπές με ακόμη περισσότερη νομιμοποιημένη δράση μπορούν να επισκέπτονται πιο τακτικά χώρους κράτησης και να επιτηρούν ένα ποσοστό ανακρίσεων ώστε να διασφαλίσουν πως πρόσωπα υπό κράτηση δε θα υποβληθούν σε βασανιστήρια.

Η τρομοκρατία πρέπει να καταπολεμηθεί αλλά όχι με κάθε κόστος. Όπως είπε και ο Noam Chomsky, “ *Everybody's worried about stopping terrorism. Well, there's a really easy way: stop participating in it.*”

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βεργίνη, Μ.Ε., Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και λόγοι άρσης του αδικού στο έγκλημα των βασανιστηρίων. *Expressis Verbis Law Journal I:1*. σελ 88-96 [online] Διαθέσιμο σε: <http://ejournals.lib.auth.gr/XVLaw/article/viewFile/5898/5644>

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. United Nations Treaty Series, vol. 999

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014. Ενημερωτικό φυλλάδιο ECHO – Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. [pdf]. Διαθέσιμο σε: http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/ihl_el.pdf

Κοσκινάρη, Π., 2015. Η διάκριση μεταξύ βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης στη νομολογία του ΕΔΔΑ. *Pro Justitia* [online]. Διαθέσιμο σε : <http://epublications.web.auth.gr/?q=el/node/36>

Μανωλαδάκης, Ι., 2005. Δημοκρατία, Ελευθερία, Ασφάλεια. Αθήνα/ Θεσσαλονίκη: Αντ Σάκκουλας.

Μαργαρίτης, Κ., 2013. Επιρροή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων σε τομείς πολιτικής της ΕΕ: Κάποια παραδείγματα. *ΚΕΔΙΑ Working Paper*. [online]. Διαθέσιμο σε: http://ketlib.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/ket/818/KEDIA_WP_09-2013.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Μπόση, Μ., 2000. *Περί του ορισμού της τρομοκρατίας*. Αθήνα: εκδ. Τραύλος

Σισιλιάνος, Λ.Α., 2013. *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Ερμηνεία κατ' άρθρο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Τζέμος, Β., 2015. *Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ*. Νομική Βιβλιοθήκη

Ξενόγλωσση

Almqvist, J., 2008. A Human Rights Critique of European Judicial Review: Counter-Terrorism Sanctions. *International and Comparative Law Quarterly*, Vol.57, p. 303-331

Ankwukah, O.J., 2016. The Effectiveness of International Law: Torture and counterterrorism. *Annual Survey of International and Comparative law*. Vol. 21, p. 1-28.

Bachmann, S-D., 2013. Targeted Killings: Contemporary Challenges, Risks and Opportunities. *Journal of Conflict and Security Law*. Vol 18 (2), p. 259-288

Bufacchi, V. and Arrigo, J.M., 2006. Torture, Terrorism and the State: a Refutation of the Ticking-Bomb Argument. *Journal of Applied Philosophy*, Vol. 23, p. 355-373

Commissioner for Human Rights, 2011. Human Rights in Europe: no grounds for complacency. Strasbourg: Council of Europe Publishing p

Council of Europe. CPT. Διαθέσιμο στο: <https://www.coe.int/el/web/cpt/about-the-cpt>

Council of Europe: Committee of Ministers, 2002. Guidelines on human rights and the fight against terrorism, 11 July, Available at: <http://www.refworld.org/docid/47fdfb220.html>

Davies, J., 2012. The Fire-Raisers: Bentham and Torture. 19: *Interdisciplinary Studies in the Long Nineteenth Century*. Vol. 15, DOI: <http://doi.org/10.16995/ntn.643>

De Wet, E., 2004. The Prohibition of Torture as an International Norm of jus cogens and its implications for National and Customary Law. *EJIL*, Vol. 15(1). p.97-121

Dionne Jr, E.J., 1983. 5 killed in ORLY airport bombing; Armenians claim responsibility. *New York Times*. [online] 16 July. Διαθέσιμο σε <<http://www.nytimes.com/1983/07/16/world/5-killed-in-orly-airport-bombing-armenians-claim-responsibility.html>>

Donnelly, J., 2013. *Universal human rights in Theory and Practice*. 3rd edition. USA: Cornell University Press

Eijkman, Q., 2011. Preventive counter-terrorism and non-discrimination assessment in the European Union. *Security and Human Rights*, Vol. 22, p.89-101

EU Network of Independent Experts in Fundamental Rights., 2003. The balance between freedom and security in the response by the European Union and its member States to the terrorist threats, p. 21.

Hathaway, O.A., 2004. *The Promise and Limits of the International Law of Torture*. TORTURE: A COLLECTION, Sanford Levinson, ed., New York: Oxford University Press

Hoffman, P., 2004. Human Rights and Terrorism. *Human Rights Quarterly*, Vol. 26, p. 932-955

Inter-American Court of Human Rights, 2003. Advisory Opinion OC-18/03 on the juridical condition and rights of undocumented migrants. par. 101.

LaFree, G., 2012. *Discussion Point: Black Swans and Burstiness -- Countering Myths about Terrorism*. [online] Διαθέσιμο σε : <http://start.umd.edu/news/discussion-point-black-swans-and-burstiness-countering-myths-about-terrorism>

Liese, A., 2009. How Liberal Democracies Contest the Prohibition of Torture and Ill-Treatment When Countering Terrorism. *Journal of International Law and International Relations*, Vol. 5(1), p. 17-47

McDonnell, T.M., 2010. *The United States, International Law and the Struggle against Terrorism*. USA: Routledge

North Atlantic Military Committee, 2016. Final Decision on MC 0472/1 MC Concept for Counter-terrorism. Διαθέσιμο σε: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160817_160106-mc0472-1-final.pdf

Office of High Commissioner, 2012. *The United Nations Human Rights Treaty System. Fact Sheet No.30/Rev.1*. New York and Geneva: United Nations

Ramraj, V.V., Hor, M., Roach, K. and Williams, G. eds., 2012. *Global Anti-Terrorism Law and Policy*. 2nd edition. New York: Cambridge University Press

Ramsay, Maureen., 2006. Can the Torture of Terrorist Suspects be Justified?. *The International Journal of Human Rights*, Vol. 10, p. 103-119

Report of the International Law Commission, Sixty-sixth session, (5 May–6 June and 7 July–8 August 2014) p.14

Saul, B., 2006. *Defining Terrorism in International Law*. Oxford University Press

Steyn, J., 2004. Guantanamo Bay: The Legal Black Hole. *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 53 (1)

The Geneva Conventions of August 12, 1949, International Committee of the Red Cross, Geneva

The Terrorism Research Center, 1997. Basics of Terrorism. US Army's Command and General Staff College in Fort Leavenworth, Kansas.

The White House, 2001. Address to a Joint Session of Congress and the American People. (George Bush) <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

Turner, I., 2012. Human Rights and Antiterrorism: A Positive Legal Duty to Infringe Freedom From Torture?. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 35, p. 760-778

United States Department of State, 1996. Patterns of Global Terrorism 1995. Washington D.C.: Department State Publications. p.vi

Vice President's Task Force on Combating Terrorism, 1988. Terrorist Group Profiles. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office.

Νομολογία ΕΔΔΑ

Ιρλανδία κ. Ηνωμένου Βασιλείου 18.1.1978 no. 5310/71

Soering κ. Ηνωμένου Βασιλείου 7.8.1989 Series A no. 161

Aksoy κ. Τουρκίας 18.12.1996 Reports 1996-VI

McCann κ.ά. κ Ηνωμένου Βασιλείου. 27.9.1995 Series A no. 324

Ηνωμένο Κομμουνιστικό Κόμμα Τουρκίας κ.ά κ. Τουρκίας 30.1.1998

Peers κ. Ελλάδας, 19.4.2001 no. 28524/95

Al-Adsani κ. Ηνωμένου Βασιλείου 21.11.2001 no. 35763/97

Martinez Sala κ. Ισπανίας 2.11.2004

Ocalan κ. Τουρκίας 12.5.2005 no. 46221/99

Ramirez Sanchez κ. Γαλλίας 4.7.2006

Frerot κ. Γαλλίας 12.6.2007

Ocalan κ. Τουρκίας (no.2) 18.3.2014 no. 5980/07

Herri Batasuna και Batasuna κ. Ισπανίας 30.6.2009

Gülcü κ. Τουρκίας 19.1.2016